

JORNADES SOBRE L'AMORIS LAETITIA.

LES NOVETATS DE L'EXHORTACIÓ APOSTÒLICA.

10-11 de Novembre de 2016.

Aula Magna del Seminari Conciliar.

Recull de les Conferències que va organitzar la Delegació de Pastoral Familiar arran de l'aparició de l'Exhortació Amoris Laetitia del Papa Francesc, en les que intervingueren Mons. Vincenzo Paglia, que fou president del Consell Pontifici per a la Família i la Vida, que comentà la situació actual de la família. El Cardenal Lluís Martínez Sistach, que participà activament en les sessions sinodals, parlà de la interpretació de l'Exhortació i els moralistes de la Facultat de Teologia de Catalunya Dr. Antonio Nello i Dr. Gaspar Mora que comentaren les novetats de l'Exhortació i la seva dimensió pastoral, respectivament.

Paraules de presentació de les jornades sobre l'Amoris Laetitia

Benvolguts,

Amb data de la Festivitat de St. Josep, patró de l'Església i de la Família, el Papa Francesc donava a conèixer l'Exhortació Amoris Laetitia, conseqüència dels dos Sínodes celebrats a Roma durant el mes d'octubre dels anys 2014 i 2015 respectivament.

S'esperava amb expectació conèixer quines serien les decisions sinodals davant dels grans i importants problemes que afecten a la família en el dia d'avui, conscients tanmateix que tot depenia de com el Papa Francesc assumiria les propostes que en el darrer Sínode havien estat aprovades per unanimitat.

El contingut de l'Exhortació ha estat objecte d'interpretacions diverses. Per a uns no diu res de nou. Afirment que l'Església no pot canviar la doctrina de sempre perquè presenta l'ideal evangèlic: l'amor fidel i irrevocable per sempre, que es signe de l'amor de Déu vers es homes que els acompanya en tots els seus esdeveniments. Acceptar canvis doctrinals pressuposaria acceptar que l'Església s'ha equivocat en la proposta conjugal al llarg de la història, significaria acceptar una moral relativista, subjectivista, i per tant negar les normes objectives, fonamentades principalment en la llei natural, que han estat proposades i defensades insistentment pel Magisteri de l'Església.

Altres comentaristes han expressat la seva decepció perquè el Papa no ha donat normes clares per a resoldre a problemes que altres Esglésies cristianes han solucionat des de temps immemorial. Creuen que el Sínode era una oportunitat per a fer un pas endavant, superar visions fonamentades en principis teològico-morals, així com antropologies anteriors al Vaticà II. La mateixa Exhortació diu que " en l'Església és necessària una unitat de doctrina i de praxi , però això no impedeix que subsisteixin diferents maneres d'interpretar alguns aspectes de la doctrina o algunes conseqüències que se'n deriven" (3)

Centrar-se principalment en els temes sobre les situacions irregulars conjugals i familiars, del capítol 8 no és fer-ho sobre el centre i finalitat de l'Exhortació. El seu punt de partida, la Paraula de Déu que il·lumina la realitat, la vida i problemàtica de cada dia, condueix al que és el veritable nucli de l'Exhortació: l'amor conjugal. L'amor és una realitat rica i limitada la vegada. Una realitat humana sustentada per la gràcia sacramental que es viu en la llar, en la trobada conjugal, en els esdeveniments de la convivència diària. Comentant 1 Cor. XIII, descriu com la comunitat conjugal ha de viure un amor pacient en el tracte, que creix en el mutu servei, que rebutja tota gelosia i arrogància. Un amor que mai s'imposa a l'altra; és amable en el seu tarannà, on no hi té lloc la violència de la paraula o del gest. Un amor que sap demanar perdó, demanar permís i donar gràcies. Amor que s'alegra de les capacitats i de les activitats de l'altra; confia, és a dir creu i sap esperar pacientment perquè les persones creixen lentament i conjuntament. L'amor segons el Papa Francesc és una tasca mai del tot acabada. Té un ideal que ha d'encoratjar i no desil·lusionar: el que Crist ha viscut i testificat amb la seva donació total. Aquest és el missatge central de l'Exhortació. Ajudar els esposos i famílies a ser llars d'un amor vital, dinàmic, concret. Un amor que no es quedi en paraules sinó en fets.

Com arribar a una plena comprensió del contingut de l'Exhortació? El mateix Papa no recomana que es faci una lectura apressada. Diu que "*Serà més ben aprofitada, tant per les famílies com pels agents de pastoral familiar, si les aprofundeixen pacientment part per part*". Aprofundir en la seva comprensió, és l'objectiu d'aquests dos dies de reflexió que us ofereix la Delegació de Pastoral Familiar, a través de veus expertes i autoritzades: la de Monsenyor Vincenzo Paglia, fins fa poc

temps president del Consell Pontifici per a la Família i Vida, i actualment president de l'Acadèmia per a la Vida de Roma, molt conegut entre nosaltres, mol bon amic del nostre Cardenal Emèrit de l'Arxidiòcesi de Barcelona, i que va participar en el Sínode. A ell li hem demanat que ens parlés sobre com l'Església veu la Família, En segon lloc avui escoltarem al Dr. Antoni Nello, professor de Moral d'aquest Facultat de Teologia de Catalunya, i molts anys de l'ISCREB i de l'Escola de Blanquerna, que ens parlarà sobre els temes que el Papa proposa a la consideració i reflexió. Demà ens parlarà el Cardenal Lluís Martínez Sistach, que va participar també activament en el Sínode, sobre el valor Magisterial de l'Exhortació, i d'experiències i aportacions personals al Sínode, per acabar amb el Dr. Gaspar Mora, professor de moral de la Facultat de Teologia, que des de molt anys s'ha dedicat a la pastoral prematrimonial i matrimonial, que ens parlarà dels camins pastorals que proposa l'Exhortació.

Escoltem, doncs, a Mons. Vincenzo Paglia. Muchas gracias Mons Vincenzo Paglia, por haber aceptado la invitación de venir a Barcelona a participar en estas jornadas sobre la Exhortación "Amoris Laetitia". Estamos atentos para escuchar sus palabras.

Dr. Manuel Claret,

Delegat diocesà de Pastoral Familiar de l'Arquebisbat de Barcelona.

LA FAMILIA HOY: SUS DESAFÍOS Y VOCACIÓN. LOS CAPÍTULOS II Y III DE AMORIS LAETITIA

Me gustaría empezar esta breve reflexión sobre los capítulos II y III de la *Exhortación apostólica Post-sinodal Amoris Laetitia* haciendo hincapié en su naturaleza sinodal. No creo que haya otro documento papal que haya tenido una gestación tan amplia y estructurada: el Papa ha querido que durante dos años la Iglesia, en sus diversas realidades, concentrase toda su atención en el tema de la familia. La primera ocasión fue en el Consistorio de febrero de 2014, en el que pidió a los cardenales, después de un informe de introducción a cargo del cardenal Kasper, que abordaran este tema. A continuación se estableció la celebración de dos asambleas de obispos, una en octubre de 2014, en la que participaron presidentes de las Conferencias Episcopales, y la segunda, en 2015, con los obispos elegidos de las respectivas Conferencias. El Papa, después de dichas asambleas, desarrolló un ciclo de treinta catequesis sobre la familia. De igual modo, introdujo la doble consulta realizada a las Iglesias locales cuyos resultados fueron recibidos y clasificados por la Secretaría del Sínodo.

Esta larga trayectoria muestra el valor “sinodal” del texto papal. Y el Papa señala este hecho al comienzo de la Exhortación Apostólica: las dos asambleas sinodales han contenido “una gran belleza, y han brindado mucha luz... el conjunto de las intervenciones de los Padres me ha parecido un precioso poliedro... Por ello consideré adecuado redactar una Exhortación apostólica postsinodal que recoja los aportes de los dos recientes Sínodos sobre la familia, agregando otras consideraciones que puedan orientar la reflexión, el diálogo o la praxis pastoral y, a la vez, ofrezcan aliento, estímulo y ayuda a las familias en su entrega y en sus dificultades” (4). La novedad de un Sínodo concebido de una manera tan estructurada, muestra de igual manera el valor del texto que el Papa ha dado a las iglesias locales para sus vidas en este inicio de milenio.

Una “inmensa simpatía” por las familias surca todo el texto

Antes de proponer algunas palabras sobre los capítulos dos y tres de *Amoris Laetitia*, quisiera proponer dos claves de lectura del texto papal. La primera es la “simpatía inmensa” (la gran simpatía) que atraviesa toda la Exhortación Apostólica hacia las familias de hoy. Es una mirada que liga directamente el texto con el espíritu del Concilio Vaticano II. Pablo VI usó esta expresión en la homilía de clausura del Concilio que comparó al buen Samaritano que se inclinaba sobre el hombre medio muerto lleno de una “inmensa simpatía”.

El Papa vuelve a proponer claramente —para evitar cualquier equívoco— la santidad y la altura del sacramento cristiano: “El matrimonio cristiano, reflejo de la unión entre Cristo y su Iglesia, se realiza plenamente en la unión entre un varón y una mujer, que se donan recíprocamente en un amor exclusivo y en libre fidelidad, se pertenecen hasta la muerte y se abren a la comunicación de la vida, consagrados por el sacramento que les confiere la gracia para constituirse en iglesia doméstica y en fermento de vida nueva para la sociedad” (292). El Papa añade: “de ninguna manera la Iglesia debe renunciar a proponer el ideal pleno del matrimonio, el proyecto de Dios en toda su grandeza” (307). Por lo tanto no hemos de ser reticentes a la hora de anunciar este dial como forma plena de actuación de la fe. Resulta más que evidente la convicción de que la familia es un bien indispensable para la vida de la Iglesia, un tesoro precioso para la evangelización de la vida y un patrimonio indispensable para la sociedad humana.

Es precisamente esta altura del ideal lo que impulsa al Papa a pedir un compromiso renovado para acercarse a las familias en lo concreto de sus vidas y ayudarlas a crecer en su relación con el Señor. La Iglesia de la que habla el Papa tiene el rostro de una Madre que acompaña a todas las familias y no abandona a ninguna de ellas. La Iglesia no observa a las familias desde el exterior con frialdad notarial dispuesta a enumerar las transformaciones, resignándose, en el mejor de los casos, a sus condiciones presentes. La Iglesia tampoco ha de actuar como un juez propenso a condenar antes que a curar y a sanar. Evidentemente tampoco permanece ciega ante los enormes cambios acaecidos en

el terreno familiar y no se resigna a sus fallos o a su declino. La Exhortación —en la que aparece esta “experiencia de humanidad” que caracteriza la mirada maternal de la Iglesia— no tiene miedo a mirar cara a cara las enfermedades que afectan a las familias de hoy en día. Antes bien, las mira con aquella “inmensa simpatía” que impregnó los trabajos del Concilio Vaticano II. La Iglesia es amiga de la familia, de todas las familias. Y está llena de esperanza para todas. Sabe que el Señor ha venido para salvar también a las familias. Y la Iglesia además sabe que Él “no defraudará nuestra esperanza”. Y siente la responsabilidad de ayudar a todas las familias a llegar a Jesús para que éstas sean sumergidas en su misericordia. El Señor encontrará el modo de cuidarlas, curarlas y hacerlas crecer en el amor.

Hacia una Iglesia “familiar”

Esta nueva mirada, esta gran simpatía para las familias, pide a la Iglesia un cambio de ritmo y de estilo. El Papa nos exhorta a que no nos resignemos a la situación actual en la que se encuentran las familias, y nos llama a “liberar en nosotros las energías de la esperanza traduciéndolas en sueños proféticos, acciones transformadoras e imaginación de la caridad” (n. 57). La ambición que impregna estas palabras requiere una profunda renovación en la Iglesia. La Iglesia, por lo tanto, no podrá realizar la tarea que le ha sido asignada por Dios para con la familia si no incluye a las familias en esta misma tarea, según el estilo de Dios, y por consiguiente, sin asumir ella misma los rasgos de una comunión familiar. La Exhortación Apostólica requiere un punto de inflexión eclesiológico, es decir una nueva manera de ser Iglesia, o podríamos decir de otra manera, requiere una nueva alianza entre las familias y la Iglesia. Dicho de otro modo, cuando la Iglesia habla de las familias, habla de sí misma. Y viceversa. La familia, por lo tanto no puede ser considerada solamente como la destinataria de una acción formativa, de una acción pastoral o sacramental. Ha de ser reconocida como “sujeto de la acción pastoral mediante el anuncio explícito del Evangelio y el legado de múltiples formas de testimonio, entre las cuales: la solidaridad con los pobres, la apertura a la diversidad de las personas, la custodia de la creación, la solidaridad moral y material hacia las otras familias, sobre todo hacia las más necesitadas, el compromiso con la promoción del bien común, incluso mediante la transformación de las estructuras sociales injustas, a partir del territorio en el cual la familia vive, practicando las obras de misericordia corporales y espirituales”(290). Esta esencial eclesiología de la familia es la inspiración que recorre todo el texto, el horizonte hacia el que el Papa quiere conducir el sentimiento cristiano en esta nueva era. Dicha transformación pide un modo nuevo, familiar, de percibir y de vivir la Iglesia en este período de transición.

La clave de esta transformación no se encuentra —como hasta ahora se ha querido erróneamente insinuar—, en el supuesto conflicto (o alternativa) entre el rigor de la doctrina y la condescendencia pastoral. Más aún, la Iglesia es confirmada por el magisterio del Papa, en su constitutiva disposición de unir la verdad y la praxis, la doctrina y la pastoral, para así redescubrir profundamente la responsabilidad moral, —y por tanto práctica— de sus procesos de interpretación de la doctrina. El encuentro indisociable entre la doctrina y la pastoral constituye el ser mismo de la Iglesia. Esta responsabilidad obliga a la Iglesia a practicar un discernimiento de las reglas que tienen que ver con la vida de las personas, de tal manera que en ningún caso pierdan su convencimiento de ser amadas por Dios.

La Exhortación insta a una nueva “forma ecclesiae”: es decir, una Iglesia entendida como “familia de Dios”. Una reorganización de la pastoral familiar no es suficiente. Toda la pastoral ha de ser “familiar” o, más concretamente, “toda la Iglesia ha de ser familiar”. El Papa sabe bien que no es nada fácil ni obvio abrirse a este horizonte. Pero él no quiere ser malinterpretado. No son pocos, incluso entre los creyentes, aquellos que querrían una Iglesia que se presenta esencialmente como un tribunal de la vida y de la historia de los hombres, una Iglesia ministerio público de acusación, o una Iglesia notario que registra los cumplimientos y los incumplimientos legales, sin tener en cuenta las dolorosas circunstancias de la vida y la redención interior de las conciencias. Todo aquél que persigue estos objetivos se olvida de que la Iglesia ha recibido el mandato del Señor de ser valiente y fuerte protegiendo a los débiles, perdonando las deudas, curando las heridas de los padres y de las

madres, de los hijos y de los hermanos; comenzando por aquellos que se reconocen prisioneros de su propia culpa y están desesperados por haber fracasado en sus vidas.

Los fuertes signos de esta orientación de rumbo son al menos dos. El primero: es obvio que el matrimonio es indisoluble, pero el vínculo de la Iglesia con los hijos y las hijas de Dios lo es aún más, ya que es como el que Cristo ha establecido con la Iglesia, llena de pecadores que han sido amados cuando aún lo eran. Y no se abandona a los hijos, ni siquiera cuando estos vuelven a caer. Este es, como dice el apóstol Pablo, un gran misterio, que va mucho más allá de cualquier metáfora romántica de un amor que en la vida permanece solamente como un idilio de “dos corazones y una choza”. El tema pastoral que el Papa llama a vivir con decisión no es tanto la “lejanía” de muchos del ideal y de la práctica de la verdad cristiana del matrimonio y de la familia, sino más bien el tema de la “cercanía” de la Iglesia para con todos: presentar de manera convincente la bendición de los vínculos familiares a las nuevas generaciones, y hacerse puente de la gracia que redime, reanima y cura la debilidad humana. El vínculo indisoluble de la Iglesia con sus hijos es el signo más transparente del amor fiel y misericordioso de Dios.

El segundo signo es la consiguiente entrega plena al obispo de esta responsabilidad eclesial, sabiendo que el principio supremo es la *salus animarum* (afirmación solemne que concluye el Código de Derecho Canónico, pero que a menudo se olvida). El Obispo es juez en su calidad de pastor. Y el pastor reconoce a sus ovejas incluso cuando han perdido su camino. Su objetivo final es traerlas de nuevo a casa, donde pueda curarlas y sanarlas, y no podría hacer esto si las dejase donde están, abandonándolas a su propio destino porque “ellas se lo han buscado”. De ahí la responsabilidad de una Iglesia que sea “familiar” y no una asociación de ascetas o de burócratas.

La sociedad contemporánea y los desafíos que ha de afrontar la familia.

Teniendo en cuenta estas observaciones preliminares, me dispongo a presentar los capítulos II y III de la Exhortación Apostólica. Omito el primer capítulo en el que el Papa hace un breve pero eficaz *excursus* sobre las familias presentes en la Biblia subrayando que se trata de historias hechas de “amor y de crisis” (n.8). En el segundo capítulo se describen los desafíos que las familias de hoy en día están llamadas a afrontar en este momento de la historia: se enumera, sucintamente, una lista de situaciones variadas y complejas en las cuales viven las familias de hoy. El Papa es claro: para poder ayudarlas a crecer en el ideal evangélico es indispensable comprender el nuevo contexto cultural y social en el que se ven obligadas a vivir. Son páginas de gran interés, ya que facilitan una lectura que no es meramente sociológica, sino sapiencial y pastoral, según mi opinión.

Los retos son innumerables: el fenómeno migratorio que afecta hoy en día particularmente a las familias, la negación ideológica de la diferencia de sexo (“ideología de género”); la cultura de lo que es provisional, la mentalidad antinatalista y el impacto de las biotecnologías en el ámbito de la procreación; la falta de casa y de trabajo, la pornografía y el abuso de menores; la atención a las personas con discapacidades, el respeto a los ancianos; la deconstrucción jurídica de la familia, la violencia contra las mujeres.

El texto parece reunir los diversos desafíos en un individualismo exasperado que aparentemente gana cada día más terreno. Tal individualismo narcisista aparece como un *virus* que envenena la raíz de todos los vínculos sociales, empezando por los de la familia. Hasta tal punto que la familia contemporánea vive en una situación paradójica: por un lado, “se teme la soledad, se desea un espacio de protección y de fidelidad, pero al mismo tiempo crece el temor a ser atrapado por una relación que pueda postergar el logro de las aspiraciones personales” (n.34). Y por otro lado la paradoja —que revelan todas las encuestas— que existe entre la necesidad de la familia que todos experimentan en lo más profundo de su ser y la creciente fragilidad de los lazos familiares que con tanta facilidad se anulan y se despedazan, se recomponen y se multiplican de diferentes maneras. Es habitual llamar familia a cualquier vínculo, con tal de que —se dice— haya amor. En este contexto los capítulos IV y V de la Exhortación Apostólica son fundamentales.

El Papa subraya en el texto la fragilidad que afecta a las familias a causa del nuevo contexto cultural. Escribe, entre otras cosas, que “ninguna familia es una realidad celestial y confeccionada de una vez para siempre, sino que requiere una progresiva maduración de su capacidad de amar... (y no podemos) juzgar con dureza a quienes viven en condiciones de mucha fragilidad (n. 325). Sin embargo, me gustaría destacar el horizonte estratégico en el que el texto postsinodal sitúa a la familia, alejándose de una concepción romántica del amor conyugal y de una de las consideraciones de los lazos familiares. El Papa no ve a la pareja y a la familia como la mera historia de los individuos y de sus deseos de amor (incluso si estos existen), pero inscribe tanto la relación conyugal como la familia en la misma historia del mundo. Sintéticamente podríamos decir que el Papa ve a la familia como a la madre de todas las relaciones. Hace unos días, en la apertura del año académico del Pontificio Instituto Juan Pablo II, dijo: “cuando las cosas van bien entre el hombre y la mujer, el mundo y la historia también va bien. De lo contrario, el mundo se vuelve inhóspito y la historia se detiene”.

La familia y su vocación, hoy.

En el tercer capítulo, el Papa presenta la vocación de la familia: tal como Jesús la ha definido y la Iglesia la ha recibido. Escribe: “Los Padres sinodales recordaron que Jesús «refiriéndose al designio primigenio sobre el hombre y la mujer», reafirma la unión indisoluble entre ellos, si bien diciendo que “por la dureza de vuestro corazón os permitió Moisés repudiar a vuestras mujeres; pero, al principio, no era así” (Mt 19,8). La indisolubilidad del matrimonio —“lo que Dios ha unido, que no lo separe el hombre” (Mt 19,6) — no hay que entenderla ante todo como un “yugo” impuesto a los hombres sino como un “don” hecho a las personas unidas en matrimonio [...] La condescendencia divina acompaña siempre el camino humano, sana y transforma el corazón endurecido con su gracia, orientándolo hacia su principio, a través del camino de la cruz. De los Evangelios emerge claramente el ejemplo de Jesús, que [...] anunció el mensaje concerniente al significado del matrimonio como plenitud de la revelación que recupera el proyecto originario de Dios (cf. Mt 19,3)” (n. 62).

En este contexto el Papa se pregunta si hasta ahora no nos habremos equivocado al presentar “un ideal teológico del matrimonio demasiado abstracto, casi artificiosamente construido, lejano de la situación concreta y de las posibilidades efectivas de las familias reales” (n.36). Y manifiesta todas sus dudas en la eficacia de una pastoral que “sólo insiste en cuestiones doctrinales, bioéticas y morales, sin motivar la apertura de la gracia” (n. 37). Resulta obvio —esta es mi reflexión personal— que queda abierta a una pregunta crucial: ¿Por qué hoy en día los jóvenes prefieren la convivencia al matrimonio? ¿Por qué no les parece atractiva la perspectiva matrimonial y familiar?

El Santo Padre ha pedido al Instituto Juan Pablo II que se “aplique con mayor entusiasmo al rescate —diría que casi a la rehabilitación— de esta extraordinaria “intervención” (el matrimonio y la familia) de la creación divina. Las dinámicas de la relación entre Dios, el hombre y la mujer, y sus hijos, son la llave de oro para la comprensión del mundo y de la historia, con todo lo que contiene. Y, por último, para comprender algo profundo que se encuentra en el amor de Dios mismo”. En este punto el Papa se pregunta y nos pregunta: “¿Somos capaces de pensar en esta revelación “en grande”? ¿Estamos convencidos de la potencia de vida que este proyecto de Dios aporta al amor del mundo? ¿Sabemos arrancar a las nuevas generaciones de la resignación y reconquistarlas a la audacia de este proyecto?” Resulta particularmente apropiada una lectura más atenta del Génesis para comprender la vocación y la misión que el Señor ha confiado a la alianza del hombre y de la mujer en todos los tiempos.

El Señor confía a esta alianza dos grandes tareas: el cuidado de la creación y la responsabilidad de las generaciones. Es una elevada visión que hemos de tener el valor de redescubrir y volver a proponer para ir más allá del individualismo narcisista que empuja incansablemente a encerrarse en el propio yo, en su propio particular, en sus proyectos individuales. Realmente, el “yo” parece haberse convertido en el único dueño de la creación y de la historia. Un amigo, Giuseppe De Rita, habla de “egolatría”, un nuevo culto, el del “yo” en cuyo altar se sacrifican incluso los afectos más

queridos. Uno no se casa para sí mismo, no se crea una familia para sí mismo. Es indispensable reencontrar el “nosotros” presente en el comiendo de la creación, cuando “Dios creó al hombre a su imagen... varón y mujer los creó” (Gn 1,27). La alianza del hombre y la mujer es el hilo de oro que atraviesa el “nosotros” que se realiza en todas las dimensiones sociales de la vida humana, de la familia, de la sociedad, de la familia de los pueblos.

Las “semina Verbi” y la pedagogía de Dios

Dos últimas observaciones. La primera se refiere a la lejanía por parte de muchas realidades familiares del ideal evangélico. El Papa insiste en que no se debe renunciar a mostrar el ideal. Pero, consciente de la fragilidad humana en el ámbito de la familia, pide a toda persona que tenga la mirada de Jesús. El Papa sabe bien, que hay “otras formas de unión que contradicen radicalmente este ideal, pero algunas lo realizan al menos de modo parcial y análogo” y en estas últimas incluyen a los creyentes que cohabitan o a aquellos que están unidos solamente por el matrimonio civil. Pero, ¿cómo hemos de mirar esta realidad “imperfecta”? Es obvio que el Papa no pide que se cierren los ojos y mucho menos que se dejen las cosas en la condición imperfecta o de pecado. Él pide que se mire a la realidad así como es, sin condenarla de manera impecable. El Papa pide una nueva mirada, como la mirada de Jesús que va al encuentro, sea como sea, para ayudar y curar. El Papa escribe: la Iglesia “no deja de valorar los elementos constructivos en aquellas situaciones que todavía no corresponden o ya no corresponden a su enseñanza sobre el matrimonio” (292). Estos elementos estructurales, se comparan con las “semina Verbi” que el Concilio invitaba a discernir en las culturas no cristianas. Aplicándolas al ámbito familiar, podríamos llamarlas “semina familiae”. Del mismo modo, es posible discernir las “semillas de la familia” en las situaciones irregulares para curarlas y hacerlas crecer. En resumen, las situaciones familiares que presentan algunos signos de amor estable entre el hombre y la mujer no han de ser condenadas sino ayudadas a sanar. Este es el sentido de los tres verbos que utiliza el Papa en el capítulo VIII: acompañar, discernir e integrar.

La segunda observación se refiere a la paciencia pastoral en el acompañamiento de este tipo de situaciones. El texto habla de “pedagogía divina”. EL Papa escribe: “con el enfoque de la pedagogía divina, la Iglesia mira con amor a quienes participan en su vida de modo imperfecto: pide para ellos la gracia de la conversión; les infunde valor para hacer el bien, para hacerse cargo con amor el uno del otro y para estar al servicio de la comunidad en la que viven y trabajan” (78). Y —recordando la *Familiaris consortio*, 84— añade: “Frente a situaciones difíciles y familias heridas, siempre es necesario recordar un principio general: Los pastores, por amor a la verdad, están obligados a discernir bien las situaciones”. El grado de responsabilidad no es igual en todos los casos, y pueden existir factores que limitan la capacidad de decisión. Por lo tanto, al mismo tiempo que la doctrina se expresa con claridad, hay que evitar los juicios que toman en cuenta la complejidad de las diversas situaciones, y hay que estar atentos al modo en que las personas viven y sufren a causa de su condición. La paciencia y la sabiduría pastoral son indispensables en el acompañamiento y en el hacer crecer. Es lo que el Señor hace con todos nosotros.

La familia y la Iglesia: una nueva alianza.

El segundo capítulo se cierra con tres párrafos que abren el tema de la relación entre la Iglesia y la familia. Lo he mencionado al principio: la familia necesita a la Iglesia para no estar a la merced de las olas del individualismo y la Iglesia necesita a la familia para no perderse en el funcionalismo que mata el amor. No cabe duda de que hay que encontrar una alianza entre la Iglesia y la familia. Es el antiguo sentido de la “iglesia doméstica”: es decir, una comunidad cristiana que vivía de manera familiar reuniéndose en una casa que acogía a las diversas familias cristianas. Se trata de un enfoque increíblemente actual.

Por lo tanto, una Iglesia familiar vuelve a descubrir su misión en la sociedad. Una nueva alianza entre la familia y la Iglesia muestra la belleza del “nosotros” a una sociedad sumergida en la tristeza de su egocentrismo miope y se convierte en fermento de familiaridad entre todos. Es una tarea importante y especialmente urgente en nuestros días. Al mismo tiempo que somos testigos del cierre de grupos, barrios, ciudades, regiones e incluso naciones, una Iglesia familiar muestra la

belleza de estar juntos aunque seamos diferentes. Esta misión cada día se hace más urgente. El Señor no salva a las personas individualmente, sino que las reúne en un pueblo. De aquí se deriva la responsabilidad de la Iglesia que sea cada vez más un pueblo familiar. Por esto no basta un simple “aggiornamento” de la “pastoral familiar”. Hay necesidad de mucho más: toda la pastoral debe asumir las características de la familiaridad. Debemos acoger con toda su fuerza la afirmación de San Ireneo: “No se puede tener a Dios por *padre*, sino se tiene a la Iglesia por *madre*”.

S.E. Mons. Vincenzo Paglia

Presidente de la Pontificia Academia para la Vida.

LES APORTACIONS MORALES DE L'EXHORTACIÓ APOSTÒLICA POSTSINODAL *AMORIS LAETITIA* DEL PAPA FRANCESC

L'Exhortació Apostòlica *Amoris Laetitia*, signada pel Papa Francesc el 19 de març de 2016, és un document magisterial, de magisteri ordinari però no definitiu, que culmina el procés de reflexió sinodal sobre la família i que excepcionalment s'ha desenvolupat en dues sessions, a l'octubre de 2014 i a l'octubre de 2015.

L'Exhortació tracta del matrimoni i de la família. I ho vol fer de manera positiva i propositiva, com ja s'expressa des del mateix inici: «L'alegria de l'amor que es viu a les famílies és també el goig de l'Església. [...] L'anunci cristià relatiu a la família és veritablement una bona notícia» (*AL*, 1). Es vol doncs anunciar una bona notícia i proposar-la amb convicció, però sense caure en una mirada ingènua de la realitat, que no s'adoni o amagui «els nombrosos senyals de crisi del matrimoni» (*AL*, 1).

Cal notar ja des d'ara quelcom de transversal a tota l'Exhortació: el context de l'Any Jubilar de la Misericòrdia. És aquest un fet que el mateix Papa Francesc subratlla especialment: si d'una banda entén l'Exhortació «com una proposta per a les famílies cristianes, que les estimuli a valorar els dons del matrimoni i de la família, i a sostenir un amor fort i ple de valors com la generositat, el compromís, la fidelitat o la paciència» (*AL*, 5), d'altra banda pretén adreçar una «invitació a la misericòrdia i al discerniment pastoral davant de situacions que no responen plenament al que el Senyor ens proposa» (*AL*, 6).

Feta aquesta breu introducció, el que em proposo aquí és presentar els que, al meu parer, són els eixos vertebradors de l'Exhortació. I ho faré enunciant-los, il·lustrant-los amb les mateixes paraules del text magisterial i comentant-los en la seva significativitat quan així convingui.

Vull, però, presentar en la seva globalitat aquests eixos vertebradors de l'Exhortació, no només per anunciar el que s'anirà explicant, sinó també per mostrar que hi ha una seqüència lògica entre tots ells. Aquests eixos són:

1. Reafirmació ferma de la proposta cristiana del matrimoni i de la família,
2. Una antropologia que té en compte la fragilitat humana.
3. La llei de la gradualitat.
4. La prioritat del temps sobre l'espai.
5. La dialèctica entre la llei general i la situació particular.
6. La distinció entre responsabilitat objectiva i responsabilitat subjectiva.
7. El discerniment, necessària eina pastoral aplicada a les situacions anomenades «irregulars».
8. El recurs a la consciència en l'exercici del discerniment.
9. La pertinença a l'Església de matrimonis en situació «irregular» i l'eventual accés al sagrament de l'eucaristia dels divorciats tornats a casar.
10. La misericòrdia com a eix conductor de l'acció pastoral de l'Església i de la seva reflexió teològica, també aplicada a la proposta cristiana del matrimoni i de la família.

1. Reafirmació ferma de la proposta cristiana del matrimoni i de la família

«El matrimoni cristià, reflex de la unió entre Crist i la seva Església, es realitza plenament en la unió entre un home i una dona, que es donen recíprocament en un amor exclusiu i en lliure fidelitat, es pertanyen fins a la mort i s'obren a la comunicació de la vida, consagrats pel sagrament que els

confereix la gràcia per a constituir-se en església domèstica i en ferment de vida nova per a la societat» (AL, 292).

Aquesta afirmació del Papa Francesc concentra ben bé la proposta cristiana del matrimoni. Una proposta que l'Exhortació va desplegant progressivament. Comença amb la seva fonamentació «A la llum de la paraula», títol del capítol primer de l'Exhortació (cf. AL, 8-30). Es descobreix així «una família que la Paraula de Déu confia a les mans de l'home, de la dona i dels fills perquè conformin una comunió de persones que sigui imatge de la unió entre el Pare, el Fill i l'Esperit Sant» (AL, 29).

Però aquesta descoberta no pot excloure una mirada seriosa sobre la realitat actual de la família, les seves llums i les seves ombres, com es recullen en el capítol segon de l'Exhortació, «Realitat i desafiaments de les famílies» (cf. AL, 31-57).

Amb el capítol tercer, «La mirada posada en Jesús, vocació de la família» (cf. AL, 58-88), s'expressa com Jesús recupera la plenitud del projecte diví sobre el matrimoni, de manera que el sagrament del matrimoni «és representació real, mitjançant el signe sacramental, de la mateixa relació de Crist amb l'Església» (AL, 72 recollint *Familiaris consortio*, 13).

Al capítol quart, «L'amor en el matrimoni» (cf. AL, 89-164), el més extens de l'Exhortació, el Papa Francesc escriu unes meravelloses pàgines sobre la grandesa i les característiques del veritable amor, comentant l'himne a la caritat de Sant Pau en la seva carta als cristians de Corint. És interessant notar com introdueix el capítol reconeixent que «tot el que s'ha dit no basta per a manifestar l'evangeli del matrimoni i de la família si no ens aturem especialment a parlar d'amor. Perquè no podem encoratjar un camí de fidelitat i de lliurament recíproc si no estimem el creixement, la consolidació i l'aprofundiment de l'amor conjugal i familiar» (AL, 89).

Aquest és un «Amor que esdevé fecund», com s'expressa en el capítol cinquè de l'Exhortació (cf. AL, 165-198), d'una fecunditat no només oberta a la nova vida sinó també al compromís en la societat.

L'Exhortació pretén, també, una sol·lícita i acurada atenció pastoral als matrimonis i a les famílies. A través de plans pastorals que posin en marxa l'anunci de l'evangeli de la família avui (cf. AL, 200-204). També d'eines per guiar el promesos en el camí de la preparació al matrimoni (cf. AL, 205-216) i per acompanyar-los els primers anys de la vida matrimonial (cf. AL, 217-222). Tot això s'expressa en el capítol sisè, «Algunes perspectives pastorals» (cf. AL, 119-258), capítol que inclou també la necessitat de «il·luminar crisis, angoixes i dificultats» (cf. AL, 231-252) i s'estén a l'acompanyament de les persones després de ruptures i divorcis i a l'atenció a algunes situacions complexes.

Podem cloure aquest ràpid resum de la proposta cristiana de la família amb la referència al capítol setè, crida a «Enfortir l'educació dels fills», no només humanament sinó també en la fe (cf. AL, 259-290). I amb el capítol novè, esplèndida crida a fomentar una «Espiritualitat matrimonial i familiar» (cf. AL, 313-325).

Resta el capítol vuitè, «Acompanyar, discernir i integrar la fragilitat» (cf. 291-312), capítol que vol encarar amb esperit amarat de misericòrdia la situació de matrimonis i famílies que no viuen la plenitud de la proposta cristiana. A aquest capítol hi farà referència més detingudament al llarg de la meua exposició però convé, ja des d'ara, notar que constitueix, sens dubte, el moll de l'os d'alguns debats i polèmiques al voltant de l'Exhortació.

2. Una antropologia que té en compte la fragilitat humana

Havent presentat l'esquema amb el que es presenta la proposta cristiana del matrimoni i de la família a l'Exhortació *Amoris laetitia*, vull platejar ara algunes afirmacions transversals que mereixen especial consideració a l'hora d'entendre millor la realitat concreta del matrimoni i de la família cristianes, especialment quan es viuen en la dificultat o en la anomenada "irregularitat".

La primera és la consideració de la fragilitat de l'ésser humà. És una dada rellevant per a entendre'l adequadament i saber, en conseqüència, què es pot esperar realment d'ell i com acompanyar-lo cap a una major plenitud.

En diverses ocasions ho expressa el Papa Francesc en la seva Exhortació, però ho fa de manera molt rellevant en el títol i el contingut del capítol vuitè, «Acompanyar, discernir i integrar la fragilitat», capítol que planteja la necessitat d'afrontar la fragilitat que ja va ser reconeguda en les mateixes sessions sinodals: «El pares sinodals van expressar que, encara que l'Església entén que tota ruptura del vincle matrimonial "va contra la voluntat de Déu, també és conscient de la fragilitat de molts dels seus fills"» (AL, 291 fent esment a la *Relatio Synodi 2014*, 24).

Ja s'havia fet esment a aquesta fragilitat en el capítol segon, dedicat a la «Realitat i desafiaments de les famílies». Amb un esperit de «saludable reacció autocrítica» vol reconèixer que «a vegades, la nostra manera de presentar les conviccions cristianes, i la forma de tractar les persones, han ajudat a provocar el que avui lamentem [...] hem presentat un ideal teològic del matrimoni massa abstracte, gairebé artificiosament construït, allunyat de la situació concreta i de les possibilitats efectives de les famílies reals» (AL, 36)

I encara, precisament al final de l'Exhortació, en les seves darreres paraules abans de formular l'oració a la Sagrada Família, afirma que «allò que se'ns promet és sempre més. No desesperem pels nostres límits, però tampoc no renunciem a buscar la plenitud d'amor i de comunió que ens ha estat promesa» (AL, 325).

El reconeixement de la fragilitat de la persona humana certament no porta a menystenir ni a abandonar la grandesa de la crida a viure el pla de Déu manifestat en Jesucrist. Però ha de fer entendre que aquesta crida la vivim en la concreció de cada persona. «Portem aquest tresor en gerres de terrissa» ens recorda Sant Pau (2 Cor 4,7). I això també s'aplica al matrimoni i a la família, un tresor que es viu amb llums i ombres. Ombres que poden ser degudes a múltiples motius, psicològics, històrics, socials o culturals, sense excloure el pecat. Ombres que dificulten viure la plenitud de la crida al matrimoni cristià. Cal, aleshores, preguntar-se quin és el bé possible al que realment es pot accedir, sense renunciar però a proposar tota la grandesa i plenitud a la que està cridada la vida matrimonial i familiar.

3. La llei de la gradualitat

La fragilitat humana pot ser una de les causes per les quals les persones i els matrimonis no viuen en tota la seva plenitud la grandesa del matrimoni i de la família tal i com la presenta i ofereix la doctrina de l'Església. És per això que el Papa Francesc recull el principi de la llei de la gradualitat, ja expressat per Sant Joan Pau II a *Familiaris consortio*: «sant Joan Pau II proposava l'anomenada "llei de la gradualitat" amb la consciència que l'ésser humà "coneix, estima i realitza el bé moral segons diverses etapes de creixement". No és una "gradualitat de la llei", sinó una gradualitat en l'exercici prudencial dels actes lliures en subjectes que no estan en condicions sigui de comprendre, de valorar o de practicar plenament les exigències objectives de la llei» (AL, 295 recollint *Familiaris consortio*, 34)

Aquesta llei de la gradualitat té dues característiques indefugibles. D'una banda el rebuig a abaratir la llei, a renunciar a la plenitud que expressa la llei i, en el cas que ens ocupa, a renunciar a la grandesa i plenitud de la proposta cristiana sobre el matrimoni i la família. Però d'altra banda exigeix un reconeixement i una reconsideració moral de les maneres imperfectes de viure el matrimoni i la família.

Ho assenyala així el Papa Francesc en reconèixer que algunes «formes d'unió contradiuen radicalment aquest ideal [...], però algunes el realitzen almenys de manera parcial i anàloga» afegint que «els Pares sinodals van expressar que l'Església no deixa de valorar els elements constructius en aquelles situacions que encara no corresponen o ja no corresponen al seu ensenyament sobre el matrimoni» (AL, 292 amb referència a la *Relatio Synodi* de 2014, 41.43 i a la *Relació final 2015*, 70).

Es formula de nou el tema de la llei de la gradualitat en acabar l'Exhortació, quan el Papa Francesc expressa l'horitzó escatològic de la vida humana, també matrimonial i familiar. Amb paraules plenes d'esperança ens encoratja afirmant que «contemplar la plenitud que encara no aconseguim, ens permet relativitzar el recorregut històric que estem fent com a famílies, per a deixar d'exigir a les relacions interpersonals una perfecció, una puresa d'intencions i una coherència que només podrem trobar en el Regne definitiu» (AL, 325)

La llei de la gradualitat, doncs, no té a veure amb la llei, no en discuteix la seva validesa. Té a veure amb les persones, amb els matrimonis i amb les famílies, i amb seu acostament concret al compliment de la llei. La llei de la gradualitat parla doncs del compliment de la llei que és possible en un determinat escenari existencial de la vida, sense renunciar a caminar cap a l'horitzó de plenitud al que són cridats els matrimonis i les famílies i que es formula en la llei.

4. La prioritat del temps sobre l'espai

Una nova afirmació ben personal del Papa Francesc s'afegeix a la llei de la gradualitat i la complementa: la superioritat del temps sobre l'espai (cf. AL, 3)

Es tracta d'una afirmació ja present a l'Exhortació *Evangelii gaudium* (EG, 222-225) i molt propera a la afirmació de la llei de la gradualitat, però que té la seva pròpia peculiaritat. Si la llei de la gradualitat es fixa en el moment concret, en l'acció o la situació i la seva imperfecta realització de la plenitud, la prioritat del temps sobre l'espai vol expressar l'interès per l'itinerari, pel procés, per la direcció cap a on s'adreça la dinàmica personal, matrimonial i familiar.

A *Evangelii gaudium* el Papa Francesc afirma que «aquest principi permet treballar a llarg termini, sense obsessionar-se per resultats immediats [...] és una invitació a assumir la tensió entre plenitud i límit, atorgant prioritat al temps» (EG, 223) i afegeix que «aquest criteri [...] requereix tenir present l'horitzó, assumint els processos possibles i el camí llarg» (EG, 225).

La primacia del temps sobre l'espai està al fons de les reflexions que es fan al començament del capítol vuitè que planteja, com ja hem vist, la necessitat de «Acompanyar, discernir i integrar la fragilitat». De fet es recull l'afirmació sinodal segons la qual «l'Església ha d'acompanyar amb atenció i cura els seus fills més fràgils, marcats per l'amor ferit i extraviat, donant-los de nou confiança i esperança, com la llum del far d'un port o d'una torxa portada enmig de la gent per a il·luminar els qui han perdut el rumb o es troben enmig de la tempesta» (*Relatio Synodi* 2014, 28), afirmació a la que el Papa Francesc hi afegeix una expressió ben peculiar i molt seva que ja coneixem: «no oblidem que, sovint, la tasca de l'Església s'assembla a la d'un hospital de campanya» (AL, 291).

Sembla clara, doncs, la preocupació del Papa Francesc per no negar mai la grandesa del missatge cristià sobre el matrimoni i la família però, simultàniament, atendre i acompanyar aquells que el viuen de manera imperfecta però que volen encaminar-se vers una millor vivència amb el seu esforç personal i l'obertura a la gràcia de Déu.

5. La dialèctica entre la llei general i la situació particular

En el context de l'afirmació ferma de la doctrina cristiana sobre el matrimoni i la família cal afegir una consideració important que fa l'Exhortació a propòsit de l'abast de les lleis morals, i en concret de la mateixa llei natural. Es tracta de la dialèctica entre la llei general i la situació particular: per bé que la llei general vol abraçar tota la realitat que li pertoca, la realitat, en la seva singularitat, pot estar impregnada d'elements i condicionants que no podien ser contemplats per la llei general.

En concret, l'Exhortació adverteix que «es mesquí aturar-se només a considerar si l'obrar d'una persona respon o no a una llei o norma general, perquè això no basta per discernir i assegurar una plena fidelitat a Déu en l'existència concreta d'un ésser humà» (AL, 304). L'afirmació cita la reflexió teològica de Sant Tomàs d'Aquino per il·lustrar-ne el sentit: «Encara que en els principis generals hi hagi necessitat, com més s'afronten les coses particulars, tanta més indeterminació hi ha» (AL, 304 citant *Summa Theologiae* I-II, q. 94, a.4).

La mateixa reflexió s'aplica a la llei natural, patrimoni indiscutible de la reflexió moral cristiana. El concepte i abast de la llei natural han estat aprofundits per la Comissió Teològica Internacional en el document *A la recerca d'una ètica universal: nova mirada sobre la llei natural* de 2009, document del qual el Papa Francesc en cita explícitament el número 59: «La llei natural no hauria de ser presentada com un conjunt ja constituït de regles que s'imposen a priori al subjecte moral, sinó que és més aviat una font d'inspiració objectiva per al seu procés, eminentment personal, de presa de decisió» (AL, 305)

És per això que el Papa Francesc fa notar que «un pastor no pot sentir-se satisfet tan sols aplicant lleis morals als qui viuen en situacions “irregulats”, com si fossin pedres que es llancen sobre la vida de les persones» (AL, 305).

En definitiva, la norma general no pot preveure totes les consideracions i peculiaritats de la situació particular. Això no invalida la norma general, en absolut, i per això l'Exhortació afirma que «les normes generals presenten un bé que mai no s'ha de desatendre ni descuidar» (AL, 304) i fins i tot afegeix que en qualsevol cas «cal dir que [...] allò que forma part d'un discerniment pràctic davant una situació particular no pot ser elevat a la categoria de norma» (*Ibidem*). Però sí que planteja l'acurada i prudent aplicació de la norma a cada situació particular, tenint en compte precisament els elements que configuren la situació en la seva concreció.

6. La distinció entre responsabilitat objectiva i responsabilitat subjectiva

L'Exhortació planteja una nova qüestió rellevant: la distinció entre responsabilitat objectiva i responsabilitat subjectiva, una distinció que ja havia formulat Sant Joan Pau II a la seva Exhortació *Familiaris consortio*. Vol dir que, en ocasions, una situació objectiva de pecat no es correspon amb una realitat subjectivament pecaminosa. En concret i aplicat a certes situacions matrimonials, vol dir que no sempre la anomenada situació «irregular» en la que viuen algunes parelles, objectivament distant de la plenitud del matrimoni cristià, es pot considerar una responsabilitat subjectiva. No es discuteix la valoració objectiva de la situació però s'obre a l'aprofundiment en la responsabilitat subjectiva que aquesta situació comporta.

És per això que el Papa Francesc recull l'aportació de la *Relació final* del Sínode: «enfront de situacions difícils i famílies ferides, sempre és necessari recordar un principi general: “els pastors, per amor a la veritat, estan obligats a discernir bé les situacions” (*Familiaris consortio*, 84). El grau de responsabilitat no és igual en tots els casos, i pot haver-hi factors que limiten la capacitat de decisió» (*AL*, 79).

El Papa Francesc fa seva aquesta afirmació en el capítol vuitè, «Acompanyar, discernir i integrar la fragilitat», concretament en l'apartat dedicat al «Discerniment de les situacions anomenades “irregulars”», reconeixent que «no havia d'esperar-se del Sínode o d'aquesta exhortació una nova normativa general de tipus canònic, aplicable a tots els casos. Només hi cap un nou encoratjament a un responsable discerniment personal i pastoral dels casos particulars, que hauria de reconèixer que, atès que “el grau de responsabilitat no és igual en tots els casos” les conseqüències o efectes d'una norma no necessàriament han de ser sempre les mateixes» (*AL*, 300). I afegeix, en nota a peu de pàgina, que «tampoc en el que es refereix a la disciplina sacramental, atès que el discerniment pot reconèixer que en una situació particular no hi ha culpa greu» (*AL*, 300, nota 356)

Més endavant aprofundeix la qüestió afirmant que «l'Església posseeix una sòlida reflexió a propòsit dels condicionaments i circumstàncies atenuants. Per això ja no és possible dir que tots els qui es troben en alguna situació així anomenada “irregular” viuen en una situació de pecat mortal, privats de la gràcia santificant» (*AL*, 301). I segueix fent esment als exemples que aporta el *Catecisme de l'Església Catòlica* (cf. *AL*, 302 citant els números 1735 i 2352 del *Catecisme de l'Església Catòlica*).

7. El discerniment, necessària eina pastoral aplicada a les situacions anomenades “irregulars”

Assumida la distinció entre responsabilitat objectiva i responsabilitat subjectiva, l'Exhortació proposa la necessitat d'un seriós i serè discerniment aplicat a les anomenades situacions matrimonials “irregulars» per tal d'identificar i destriar el que hi pot haver de positiu i de negatiu en cadascuna d'elles.

Cal notar, però, que el Papa Francesc posa entre cometes la qualificació de «irregulars» per a referir-se a les situacions de divorciats que s'han tornat a casar: prefereix parlar de «distintes situacions de fragilitat o imperfecció». I encara més, s'afegeix de manera ben significativa a l'expressió de «situacions irregulars» el qualificatiu de «anomenades». De manera que el títol de l'apartat del capítol vuitè que vol tractar aquesta qüestió es presenta com «discerniment de les situacions anomenades “irregulars”» (*AL*, 296). Dues observacions que representen una crida a no fer judicis precipitats.

De fet, i sobre el discerniment que cal fer a propòsit d'aquestes situacions, el Papa Francesc estableix una distinció molt important per fer veure que «els divorciats en nova unió [...] poden trobar-se en situacions molt diferents, que no han de ser catalogades o recloses en afirmacions massa rígides sense deixar lloc a un adequat discerniment personal i pastoral» (*AL*, 298). Així, reconeix alguns elements favorables, com «el cas d'una segona unió consolidada en el temps, amb nous fills, amb provada fidelitat, lliurement generós, compromís cristià, coneixement de la irregularitat de la seva situació i gran dificultat per a tornar enrere sense sentir en consciència que es cau en noves culpes» (*Ibidem*). També contempla el «cas dels qui han fet grans esforços per salvar el primer matrimoni i van sofrir un abandó injust» (*Ibidem*) o encara el de «els qui han contret una segona unió amb vista a l'educació dels fills, i a vegades estan subjectivament segurs en consciència que el precedent matrimoni, irreparablement destruït, no havia estat vàlid» (*Ibidem* recollint textualment l'afirmació de *Familiaris consortio*, 84).

D'altra banda, i radicalment oposades a aquestes situacions favorables, el Papa Francesc reconeix que «una altra cosa és una nova unió que ve d'un recent divorci, amb totes les conseqüències de sofriment i de confusió que afecten als fills i famílies senceres, o la situació d'algú que reiteradament ha fallat als seus compromisos familiars. Ha de quedar clar que aquest no és l'ideal que l'Evangelí proposa per al matrimoni i la família» (AL, 298). Es confirma així quelcom que ja hem contemplat a propòsit de la pluralitat de situacions i la diversa valoració que es pugui fer de cadascuna d'elles: en cap cas s'ha de rebaixar la grandesa i plenitud del missatge cristià sobre el matrimoni i la família, ni s'ha de justificar tot tipus de situació matrimonial o familiar.

Però tornant al discerniment, convé precisar alguns elements a tenir en compte i els passos a seguir en aquest exercici que se'ns proposa. Perquè això és el que vol aportar també l'Exhortació, al menys amb criteris generals. De fet s'assumeixen les observacions a propòsit del discerniment fetes a la *Relació final* del Sínode: «els preveres tenen la tasca d'acompanyar les persones interessades en el camí del discerniment d'acord amb l'ensenyament de l'Església i les orientacions del bisbe. En aquest procés serà útil fer un examen de consciència, a través de moments de reflexió i penediment. Els divorciats tornats a casar haurien de preguntar-se com s'han comportat amb els seus fills quan la unió conjugal va entrar en crisi; si hi hagué intents de reconciliació; com és la situació del cònjuge abandonat; quines conseqüències té la nova relació sobre la resta de la família i la comunitat dels fidels; quin exemple ofereix aquesta relació als joves que han de preparar-se al matrimoni» (AL, 300 recollint la *Relació final* 2015, 85).

S'hi afegeix encara un criteri cautelar: «aquest discerniment no podrà mai prescindir de les exigències de veritat i de caritat de l'Evangelí proposats per l'Església. Perquè això no succeeixi, han de garantir-se les condicions necessàries d'humilitat, reserva, amor a l'Església i al seu ensenyament, en la recerca sincera de l'amor de Déu i amb el desig d'aconseguir una resposta [...] més perfecta» (*Ibidem* recollint la *Relació final*, 86). I el mateix Papa Francesc hi afegeix que «aquestes actituds són fonamentals per a evitar el greu risc de missatges equivocats, com la idea que algun sacerdot pot concedir ràpidament "excepcions", o que existeixen persones que poden obtenir privilegis sacramentals a canvi de favors» defugint així «el risc que un determinat discerniment dugui a pensar que l'Església sosté una doble moral» (*Ibidem*).

No hi ha dubte doncs de la importància i de la necessitat que atorga l'Exhortació a un discerniment en situacions en les quals es viu de manera imperfecta la crida evangèlica, un discerniment aquí aplicat a la qüestió dels divorciats que s'han tornat a casar. Però un discerniment ben realitzat, seriós, serà i no precipitat.

8. El recurs a la consciència en l'exercici del discerniment

Una altra idea mestra que es presenta a l'Exhortació *Amoris laetitia* és la importància de tenir en compte la consciència de les persones divorciades que s'han tornat a casar en el procés del discerniment.

De fet, ja en el número 37 de l'Exhortació, en el capítol segon dedicat a exposar la «Realitat i els desafiaments de les famílies», s'afirma amb contundència que «ens costa deixar espai a la consciència dels fidels, que moltes vegades responen de la millor manera possible a l'Evangelí enmig dels seus límits i poden desenvolupar el seu propi discerniment davant de situacions en què es trenquen tots els esquemes», afegint immediatament i com a sentència final del paràgraf, que «som cridats a formar les consciències, no pas a pretendre substituir-les» (AL, 37).

El recurs a la consciència, doncs, juga un paper rellevant i insubstituïble en el procés de discerniment de les anomenades situacions «irregulars» que proposa el capítol vuitè, «Acompanyar, discernir i integrar la fragilitat». Reiterant que «un judici negatiu sobre una situació objectiva no

implica un judici sobre la imputabilitat o la culpabilitat de la persona involucrada» (AL, 302), l'Exhortació hi afegeix les consideracions dels Pares sinodals a propòsit de que «en determinades circumstàncies, les persones troben grans dificultats per a actuar de manera diversa [...] El discerniment pastoral, fins i tot tenint en compte la consciència rectament formada de les persones, ha de fer-se càrrec d'aquestes situacions» (*Ibidem* recollint la *Relació final 2015*, 85).

Amb tot, és en el número 303 de l'Exhortació, encara en aquest capítol vuitè, on el Papa Francesc assumeix de manera més ferma i plena el recurs a la consciència de les persones que viuen en situacions matrimonials anomenades irregulars en el procés de discerniment: «a partir del reconeixement del pes dels condicionaments concrets, podem afegir-hi que la consciència de les persones ha de ser més ben incorporada en la praxi de l'Església en algunes situacions que no realitzen objectivament la nostra concepció del matrimoni. Certament que cal encoratjar la maduració d'una consciència il·luminada, formada i acompanyada pel discerniment responsable del pastor, i proposar una confiança cada vegada més gran en la gràcia. Però aquesta consciència pot reconèixer no sols que una situació no respon objectivament a la proposta general de l'evangeli. També pot reconèixer amb sinceritat i honestat allò que, per ara, és la resposta generosa que es pot oferir a Déu, i descobrir amb certa seguretat moral que aquest és el lliurament que Déu mateix està reclamant enmig de la complexitat concreta dels límits, si bé encara no és plenament l'ideal objectiu» (AL, 303)

9. La pertinença a l'Església de matrimonis en situació “irregular” i l'eventual accés al sagrament de l'eucaristia dels divorciats tornats a casar

Una qüestió delicada, i que possiblement és la que ha tingut més ressò mediàtic i eclesial de l'Exhortació, és el tractament de la situació dels divorciats tornats a casar o que viuen una nova unió, la seva integració en la comunitat eclesial i, eventualment, la possibilitat que tenen d'accedir al sagrament de l'eucaristia. Caldrà veure en detall, i en progressió, el que realment s'afirma a l'Exhortació del Papa Francesc.

En primer lloc, cal tenir present que els divorciats tornats a casar, o que viuen en una nova unió, no estan excomunicats. Així s'afirma ja al capítol sisè, a propòsit de «Algunes perspectives pastorals», en l'apartat dedicat precisament a «il·luminar crisis, angoixes i dificultats», i en el subapartat que vol animar a «acompanyar després de ruptures i divorcis» (cf. AL, 241-246). S'hi afirma clarament que «a les persones divorciades que viuen en nova unió, és important fer-los sentir que són part de l'Església, que no “estan excomunicades” i no són tractades com a tals, perquè sempre integren la comunió eclesial» (AL, 243). I afegeix més endavant que, en funció de l'ajuda que mereixen els fills que han patit el trencament matrimonial dels seus pares, «les comunitats cristianes no han de deixar sols els pares divorciats en nova unió. Al contrari, han d'incloure'ls i acompanyar-los en la seva funció educativa. Perquè, ¿com podem recomanar a aquests pares que facin tot el possible per educar els seus fills en la vida cristiana, donant-los l'exemple d'una fe convençuda i practicada, si els tinguéssim allunyats de la vida en comunitat, com si estiguessin excomunicats? » (AL, 246). Així doncs, una primera afirmació sembla clara: els divorciats tornats a casar no estan excomunicats i, ni que sigui en bé dels fills, cal integrar-los en la comunitat.

Així, i ja en el capítol vuitè de l'Exhortació, «Acompanyar, discernir i integrar la fragilitat», el Papa Francesc es fa ressò de l'afirmació dels Pares sinodals que expressaren que «els batejats que s'han divorciat i s'han tornat a casar civilment han de ser més integrats en la comunitat cristiana en les diverses formes possibles, evitant qualsevol ocasió d'escàndol. La lògica de la integració és la clau del seu acompanyament pastoral, perquè no sols sàpiguen que pertanyen al Cos de Crist que és l'Església sinó que puguin tenir una experiència feliç i fecunda [...] La seva participació pot expressar-se en diferents serveis eclesials: és necessari, per això, discernir quines de les diverses

formes d'exclusió actualment practicades en l'àmbit litúrgic, pastoral, educatiu i institucional poden ser superades» (AL, 299 recollint la *Relació final 2015*, 84)

És amb aquestes premisses que el Papa Francesc afirma que «si es té en compte la innombrable diversitat de situacions concretes [...] es pot comprendre que no havia d'esperar-se del Sínode o d'aquesta exhortació una nova normativa general de tipus canònic, aplicable a tots els casos. Només hi cap un nou encoratjament a un responsable discerniment personal i pastoral dels casos particulars» (AL, 300). No hi ha doncs intenció de canviar la llei general, ni el codi de dret canònic, però sí que hi ha intenció d'obrir-se al discerniment del cas concret. I per això s'ofereixen les recomanacions a propòsit d'un adequat discerniment que ja hem comentat.

El Papa Francesc fa un pas endavant afirmant, al mateix número 300 de l'Exhortació, que «a causa dels condicionaments o factors atenuants, és possible que, enmig d'una situació objectiva de pecat - que no sigui subjectivament culpable o que no ho sigui de manera plena-, es pugui viure en gràcia de Déu, es pugui estimar, i també es pugui créixer en la vida de la gràcia i la caritat, rebent a tal fi l'ajuda de l'Església» (AL, 300) amb la incorporació d'una nota a peu de pàgina, subratllem-ho, una nota a peu de pàgina, on s'afirma que «en certs casos, podria ser també l'ajuda dels sagraments. Per això, “als sacerdots els recordo que el confessorari no ha de ser una sala de tortures sinó el lloc de la misericòrdia del Senyor” (exhort. Ap. *Evangelii gaudium*, 44). Igualment destaco que l'Eucaristia “no és un premi per als perfectes sinó un generós remei i un aliment per als febles” (*Ibidem*, 47)» (AL, 300, nota 351).

Fem un pas enrere, però, per notar que el Papa Francesc no planteja una obertura indiscriminada als sagraments a les persones divorciades i tornades a casar, especialment als de la Penitència i de l'Eucaristia. Ja sabem que això només és una possibilitat a partir d'un adequat discerniment. I referint-se a aquest discerniment, afirma que «òbviament si algú ostenta un pecat objectiu com si fos part de l'ideal cristià, o vol imposar alguna cosa diferent de la que ensenya l'Església, no pot pretendre d'impartir catequesi o predicar, i en aquest sentit hi ha alguna cosa que el separa de la comunitat (cf. Mt 18,17). Necessita tornar a escoltar l'anunci de l'Evangelí i la invitació a la conversió. Però fins i tot per a ell pot haver-hi alguna manera de participar en la vida de la comunitat, sigui en tasques socials, en reunions de pregària o de la manera que suggereixi la seva pròpia iniciativa, juntament amb el discerniment del pastor» (AL, 297).

Podem concloure doncs que si d'una banda s'obre la possibilitat d'admetre als sagraments de la penitència i de l'eucaristia a persones divorciades i tornades a casar, això no ha de ser entès com a quelcom ni immediat ni senzill, sinó fruit d'un acurat discerniment. No es pot dir que l'Exhortació ha vingut a canviar la doctrina de l'Església, sinó que l'aprofundeix i hi afegix la consideració de casos particulars que com a tals han de ser afinadament considerats, sense elevar-los a la categoria de criteri general.

10. La misericòrdia com a eix conductor de l'acció pastoral de l'Església i de la seva reflexió teològica, també aplicada a la proposta cristiana del matrimoni i de la família

Finalment, però no pas per això el menys important de la meua intervenció, sinó possiblement al contrari, vull tancar aquesta presentació dels eixos transversals de l'Exhortació *Amoris Laetitia* del Papa Francesc amb la consideració de la misericòrdia com a fil conductor de l'acció pastoral de l'Església i també de la seva reflexió teològica.

Recordem que, ja des de la mateixa introducció, el Papa explicita que «aquesta exhortació adquireix un sentit especial en el context d'aquest Any Jubilar de la Misericòrdia» (AL, 5). Si bé es podria pensar que l'afirmació no fa res més que relacionar la presentació de l'Exhortació amb la celebració de l'Any Jubilar de la Misericòrdia, no se'ns escapa a ningú que la coincidència no és atzarosa.

De fet, retrobem la mateixa reflexió precisament en cloure el capítol vuitè de l'Exhortació, «Acompanyar, discernir i integrar la fragilitat». Allà el Papa Francesc pretén haver promogut «un marc i un clima que ens impedeix de desenvolupar una freda moral d'escriptori en parlar sobre els temes més delicats, i ens situa més aviat en el context d'un discerniment pastoral carregat d'amor misericordiós, que sempre s'inclina a comprendre, a perdonar, a acompanyar, a esperar i sobretot a integrar. Aquesta és la lògica que ha de predominar en l'Església» (AL, 312).

Ja abans, en el mateix capítol vuitè i en encetar la seva reflexió sobre el «discerniment de les situacions anomenades “irregulars”», havia plantejat l'existència de dues lògiques en la història de l'Església, la de marginar i la d'integrar, per afirmar que «el camí de l'Església, des del concili de Jerusalem endavant, és sempre el camí de Jesús, el de la misericòrdia i de la integració [...] El camí de l'Església és el de no condemnar ningú per sempre i difondre la misericòrdia de Déu a totes les persones que la demanen amb cor sincer [...] Perquè la caritat veritable sempre és immerescuda, incondicional i gratuïta» (AL, 296 recollint les seves pròpies paraules a la *Homilia en l'Eucaristia celebrada amb els nous cardenals* el 15 de febrer de 2015 i publicat a AAS 107 (2015), 257).

En realitat, el capítol vuitè de l'Exhortació es clou amb l'apartat intitulat «la lògica de la misericòrdia pastoral», apartat que cal llegir i assimilar curosament i del que en destaquem, encara, les paraules del Papa en afirmar que «comprenc els qui prefereixen una pastoral més rígida que no doni lloc a cap confusió. Però crec sincerament que Jesucrist vol una Església atenta al bé que l'Esperit vessa enmig de la fragilitat: una Mare que, al mateix temps que expressa clarament el seu ensenyament objectiu, “no renuncia al bé possible, encara que corri el risc de tacar-se amb el fang del camí”» (AL, 308 recollint també una afirmació de *Evangelii gaudium*, 45).

Una misericòrdia, la que planteja el Papa Francesc, que «no és una proposta romàntica o una resposta feble davant l'amor de Déu [...], ja que “la misericòrdia és la biga mestra que sosté la vida de l'Església”» (AL, 310 citant també la seva pròpia Butlla de convocatòria del Jubileu Extraordinari de la Misericòrdia, *Misericordiae vultus* de l'11 d'abril de 2015, 12).

Podem doncs cloure aquest apartat, i la meua intervenció, amb una invitació adreçada pel Papa Francesc als fidels i als pastors: «Invito els fidels que estan vivint situacions complexes a acostar-se amb confiança a conversar amb els seus pastor o amb laics que viuen lliurats al Senyor. No sempre hi trobaran una confirmació de les seves pròpies idees o desigs, però segurament rebran una llum que els permeti de comprendre millor el que els passa i podran descobrir un camí de maduració personal. I invito els pastors a escoltar amb afecte i serenitat, amb el desig sincer d'entrar en el cor del drama de les persones i de comprendre'n el punt de vista, a fi d'ajudar-les a viure millor i a reconèixer el seu propi lloc en l'Església» (AL, 312)

Tant de bo aquesta doble invitació del papa Francesc ressoni en els nostres cors i es faci efectiva en nosaltres, com a fidels que també som, però sobretot en l'exercici de la nostra tasca com a pastors i agents de pastoral familiar. Que així sigui i moltes gràcies per la seva atenció.

Dr. Antoni Nello

Professor de Teologia Moral de la Facultat de Teologia de Catalunya.

L'AMORIS LAETITIA I EL MAGISTERI DE L'ESGLÉSIA. NOVETATS DEL SÍNODE I D'AMORIS LAETITIA

Jornades sobre les novetats de l'Exhortació "Amoris laetitia" del Papa Francesc. Seminari de Barcelona, 11 de novembre de 2016.

Introducció

Em plau felicitar el Delegat Diocesà de pastoral familiar, Dr. Manuel Claret, per organitzar aquestes Jornades dedicades a l'Exhortació apostòlica *Amoris laetitia* del Papa Francesc. Es tracta d'un document molt important sobre el matrimoni i la família, que, per tant, interessa a tothom atès que tots formem part d'una família. És un document ampli, complet, que ve a ser com un petit tractat sobre aquesta realitat i que reflexa quelcom molt innovador: el contingut dels dos Sínodes dels Bisbes que han fet un diagnòstic del matrimoni i de la família en el món.

Vaig tenir la satisfacció de poder participar en les dues assemblees sinodals d'octubre de 2014 i d'octubre de 2015, per designació del Papa Francesc. Ha estat una experiència eclesial de molta magnitud. Llegint ara l'Exhortació *Amoris laetitia*, ressonen en les meves orelles i en la meva memòria la lletra i la música de les intervencions i dels documents d'aquelles dues assemblees.

Aquesta circumstància personal m'ha motivat a preparar unes reflexions sobre com aplicar *Amoris laetitia* i especialment el capítol vuitè, que m'han servit en la presentació de l'Exhortació a diferents indrets i que s'editen en un llibre titulat: *Com aplicar Amoris laetitia?*

I. Naturalesa magisterial de *Amoris laetitia*

És important dir quelcom sobre la naturalesa magisterial de l'Exhortació apostòlica del Papa Francesc per tal de conèixer més i millor el document i també perquè hi ha opinions que han desdibuixat el valor doctrinal de *Amoris laetitia*, reduint el document a unes simples orientacions pastorals. Convé, doncs, preguntar-nos quin tipus de magisteri correspon a l'Exhortació.

Per tractar-ho adequadament segueixo l'estudi fet pel Dr. Salvador Pié, professor de Teologia Fonamental¹. Ens cal fer referència a la Instrucció "La vocació eclesial del teòleg", de la Congregació per a la Doctrina de la Fe, de l'any 1990, i signada pel Cardenal Ratzinger que n'era el prefecte. Aquest document comenta les diverses formes del magisteri de l'Església presents en la nova fórmula de la "Professió de Fe". Hi ha tres formes: magisteri infal·lible, magisteri definitiu i magisteri ordinari però no definitiu. Aquesta última forma de magisteri és l'aplicable a *Amoris laetitia*, és a dir, magisteri ordinari però no definitiu.

Aquesta forma de magisteri ordinari però no definitiu té com a objectiu específic proposar "un ensenyament que condueix a una millor comprensió de la Revelació en matèria de fe i costums, i oferir directives morals derivades d'aquest ensenyament que no estan desprovistes de l'assistència divina, i requereixen l'adhesió dels fidels"².

Aquest magisteri ordinari no definitiu, com les altres dues formes de magisteri, són expressió de l'únic magisteri viu de l'Església que el Concili Vaticà II ha descrit amb precisió com "interpretació

¹ Text publicat a l'Osservatore Romano, de 24 d'agost de 2016; Cf. *Sobre la enseñanza de "Amoris laetitia: un magisterio para acoger y practicar*, a Vida Nueva, 2016, nº 3004, 27-29.

² Instrucció, 17.

autoritzada de la Paraula de Déu, que l'exerceix en nom de Jesucrist"³. I el mateix Concili precisa en aquest sentit, amb un text aplicable de manera particular clarament a *Amoris laetitia*, dient que "cal prestar de manera particular obediència religiosa de voluntat i d'intel·ligència al magisteri autèntic del Romà Pontífex, inclús quan no parli *ex cathedra*, de tal manera que reconegui amb respecte el seu magisteri suprem i s'acceptin amb sinceritat les seves opinions segons la intenció i el desig expressat en ell mateix, que es dedueixen principalment del tipus de document o de la insistència en la doctrina proposada o de les fórmules emprades"⁴.

La fidelitat a l'Església del document pontifici *Amoris laetitia* queda de manifest en els tres principis exposats pel Papa Francesc a la llum de la tradició de l'Església tipificada en les múltiples referències que recull del Concili Vaticà II, de Pau VI i de Joan Pau II, així com les catorze referències al teòleg rellevant que és sant Tomàs d'Aquino. Tres principis importants de l'Exhortació que són la llei de la gradualitat, la importància de la consciència i la necessitat del discerniment.

El cardenal Schönborn, arquebisbe de Viena i teòleg, ha manifestat que és evident que el Papa amb l'Exhortació *Amoris Laetitia* exerceix un acte de magisteri precisament perquè és una exhortació apostòlica. El Papa exerceix la funció de pastor, de mestre i de doctor de la fe, després d'haver-se beneficiat de la consulta dels dos Sínodes dels Bisbes i de la consulta al poble de Déu. L'Exhortació és un acte de magisteri que actualitza en el temps present l'ensenyament de l'Església. El cardenal afirma que així com llegim el Concili de Nicea a la llum del Concili de Constantinoble, i el Concili Vaticà I a la llum del Concili Vaticà II, així ara hem de llegir les precedents intervencions del magisteri sobre la família a la llum d'aquesta aportació del Papa Francesc.

Per a aquest cardenal i teòleg, *Amoris laetitia*, és el gran text de moral que esperàvem des del Concili Vaticà II i que desenvolupa el contingut exposat en el *Catecisme de l'Església Catòlica* i en la *Veritatis splendor*. Afirma també que possiblement només un jesuïta podia honorar amb tanta cura i lucidesa l'alquímia del singular i l'universal, del condicionament i de la norma en la dinàmica de l'acte moral⁵.

Sant Joan XXIII, en ocasió de l'apertura del Concili Vaticà II, l'11 d'octubre de 1962, digué: "Una cosa és el dipòsit de la fe, és a dir, les veritats que es contenen en la nostra venerada doctrina, i una altra cosa és la nostra venerada doctrina, i una altra cosa és la manera en que són anunciades, sempre en el mateix sentit i en la mateixa acceptació". El Beat Pau VI, en el monestir de Subiaco, el 8 de setembre de 1978, afirmà: "La tradició no és un museu, un cementiri, una arqueologia. És una planta que floreix cada primavera, una saba que contínuament es renova".

II. Novetats dels Sínodes de 2014 i 2015 i d'*Amoris Laetitia*

1ª. Dos Sínodes seguits dedicats al tema de la família

El Papa Francesc per primera vegada en la història recent del Sínode dels Bisbes – que l'any 2015 aquesta institució va complir 50 anys, creada per Pau VI, amb el motu proprio *Apostolica sollicitudo*, de 15 de setembre de 1965 – ha convocat dos Sínodes, un extraordinari i un ordinari, amb un any de diferència dedicats al mateix tema de la família. El tema s'ho mereix, però penso que Francesc, que ve d'Amèrica llatina, viu fortament la realitat del continent que és el que té el major nombre de catòlics, que practiquen molts i que viuen situacions matrimonials força fràgils. D'aquí el tema de la família i també l'actitud de l'Església vers els divorciats i casats de nou civilment.

³ *Dei Verbum*, 10.

⁴ *Lumen gentium*, 25.

⁵ Cf. *Conversazione con il cardinale Schönborn sulla Amoris Laetitia*, a *Civiltà Cattolica*, 2016, III, 132-152.

2ª Relació entre els Sínodes sobre la família i l'Any Sant de la Misericòrdia

Ha volgut unir la celebració dels dos Sínodes i la celebració de l'Any Sant extraordinari sobre la misericòrdia. El Sínode de 2015 va acabar el 25 d'octubre de 2015 i el Papa convocà l'inici de l'Any Jubilar pel 8 de desembre de 2015. Vaig pensar que aquí hi havia una intencionalitat del Papa per tal d'ajudar-nos a aplicar els continguts dels dos Sínodes i de l'Exhortació apostòlica postsinodal amb actitud de misericòrdia. Així ho vaig escriure en un article de *l'Osservatore Romano* i en una audiència privada amb el Papa Francesc, el juliol de 2015, li vaig indicar aquesta intencionalitat i no m'ho va contradir. *Amoris Laetitia* en parla d'aquesta intencionalitat en els números 5, 291 i 309.

3ª Els dos Sínodes i *Amoris laetitia*, expressió i fruit de sinodalitat

Els dos Sínodes i *Amoris laetitia* han estat realitzacions molt expressives de la sinodalitat, és a dir, del caminar junts, Papa, Bisbe i poble de Déu. Per les consultes al poble de Déu. Per la participació i actuació amb plena llibertat dels Pares sinodals. Així ens ho demanà Francesc a l'inici de l'assemblea sinodal de 2014. Per primera vegada en el treball dels grups lingüístics sobre el document "Instrumentum laboris" per tal d'elaborar el document final del Sínode que un cop aprovat es dona al Papa com el consell dels Pares sinodals, s'ha deixat llibertat per treure continguts i sobretot per posar-ne de noves en el document final. Un exemple important: incorporació al document final del que es clau en el document de 2015 i en *Amoris laetitia*: integrar més a la comunitat cristiana. D'això en parlarem més endavant.

El Papa té molt molt present els continguts dels Sínodes en la seva Exhortació. Llegint *Amoris laetitia*, sento la lletra i la música dels treballs sinodals. Són moltes les cites i les referències que Francesc fa als dos documents finals: la *Relatio Synodi* de 2014 i la *Relatio finalis* de 2015.

4ª El Papa aconsella com llegir l'Exhortació

L'autor de l'Exhortació, el Papa Francesc, indica explícitament com aconsella que es llegeixi *Amoris laetitia*, en el número 7. Aquesta és una novetat respecte de les anteriors Exhortacions apostòliques postsinodals. "No en recomano pas una lectura general apressada" i "podria ser més ben aprofitada, tant per les famílies com pels agents de pastoral familiar, si les aprofundeixen pacientment part per part o si hi busquen el que puguin necessitar en cada circumstància concreta".

Cal evitar llegir només el capítol vuitè que tracta principalment dels matrimonis i famílies en situacions fràgils i "irregulars". Cal donar molta importància a tots els capítols i especialment als 4rt i 5è que són l'estrella del document: "L'amor en el matrimoni" i "l'amor que esdevé fecund". El mateix Papa Francesc diu que "Avui, més important que una pastoral dels fracassos és l'esforç pastoral per consolidar els matrimonis i així prevenir les ruptures"⁶. Més val prevenir que curar.

5ª. Actitud de misericòrdia envers totes les famílies

El capítol vuitè és un capítol delicat, i per llegir-lo convé recordar el que ens diu Francesc que "sovint la tasca de l'Església s'assembla a la d'un hospital de campanya"⁷. El contingut d'aquest capítol constitueix una invitació a la misericòrdia i al discerniment pastoral respecte a situacions que no responen plenament a allò que el Senyor proposa. En divuit ocasions *Amoris Laetitia*, en aquest capítol vuitè, parla d'aquestes actituds.

Considero interessant les dues diferents actituds que el Papa afirma que han existit en tota la història de l'Església: marginar i reintegrar. Dues actituds que es troben encara presents en el sí del poble

⁶ N. 307.

⁷ N. 291.

Déu. Francesc afirma que “el camí de l'Església, des del Concili de Jerusalem ha estat sempre el camí de Jesús, el de la misericòrdia i el de la integració... El camí de l'Església és el de no condemnar ningú per sempre i difondre la misericòrdia de Déu a totes les persones que la demanen amb cor sincer... Perquè la caritat veritable sempre és immerescuda, incondicional i gratuïta”⁸. I el Papa ho aplica, com ja he indicat abans, a tots els cristians, en afirmar: “Ningú no pot ser condemnat per sempre, perquè aquesta no és la lògica de l'Evangelí. No em refereixo només als divorciats en nova unió sinó a tothom, en qualsevol circumstància en que es trobin”⁹.

6ª. Acompanyar i discernir per a integrar més en la comunitat cristiana

Amoris laetitia reitera la necessitat d'aplicar aquella obligació que va formular Joan Pau II en la seva Exhortació *Familiaris consortio*: “Els pastors, per amor a la veritat, estan obligats a discernir les situacions familiars”¹⁰. Així, a l'Exhortació el Papa Francesc es repeteix molt una paraula: discerniment.

Essent molt necessari el discerniment, amb tot s'ha de posar en relleu que una finalitat important de l'Exhortació consisteix en la integració dels cristians – més en concret dels divorciats i casats de nou o simplement units – en la comunitat cristiana. La integració, o millor una major integració, és una finalitat, mentre que el discerniment és un mitjà necessari per avançar en la mesura del possible en aquella integració.

Aquesta major integració en la comunitat cristiana, inclou implícitament diverses formes possibles arribant fins a la celebració del sagrament de la penitència i de l'eucaristia. Recordo molt bé que aquesta nova orientació en el treball del Sínode dels Bisbes que consisteix en la integració, va arribar a l'assemblea a mitjans d'octubre de 2015. Vaig tenir el privilegi que després del cafè i de camí vers l'aula sinodal, parlant amb el Papa em va dir que era millor parlar de integració. Em vaig afanyar a preparar una proposta en aquest sentit en relació al contingut del número 85 del document final que estudiàvem en els grups lingüístics, i que va ser aprovat al final de l'assemblea sinodal de 2015.

En el meu grup lingüístic tres membres havíem preparat una proposta nova en el sentit abans esmentat al número 85 i de les tres propostes similars per decisió del grup els tres junts en vam preparar una sola, que va ser aprovada pel grup i va passar al document final. Aquesta proposta única parla de major integració d'aquests cristians a la comunitat eclesial i l'assemblea sinodal la va aprovar amb més dels dos terços dels vots.

7ª. Discerniment pastoral en consciència i en fur intern amb l'ajut d'un sacerdot.

El significat del terme discernir en el llenguatge clàssic de la tradició espiritual és molt diferent d'un simple anàlisi sociològic o psicològic de la realitat, ja que en el nostre cas hi ha implícita una clara referència a la voluntat de Déu, per a conèixer-la i complir-la en l'aquí i ara de la persona concreta que realitza aquest discerniment.

Qui estigui disposat a realitzar aquest discerniment espiritual “ha de garantir les condicions necessàries de humilitat, reserva, amor a l'Església i als seu ensenyament, en la recerca sincera de la voluntat de Déu i amb el desig d'aconseguir una resposta a ella més perfecta”¹¹.

⁸ N. 296; *Relación final* 2015, 51.

⁹ N. 297.

¹⁰ N. 84.

¹¹ N. 300; *Relación final* 2015, 86.

Aquestes exigències “són fonamentals per a evitar el greu risc de missatges equivocats, com la idea de que algun sacerdot pot concedir ràpidament ‘excepcions’, o de que existeixen persones que poden obtenir privilegis sacramentals a canvi de favors”¹². Certament, quan la persona que es disposa a realitzar aquell discerniment és responsable i discreta, que no pretén posar els seus desitjos per sobre del bé comú de l’Església, i alhora quan el pastor sap reconèixer la seriositat de l’assumpte que porta entre mans, l’Exhortació reconeix que “s’evita el risc que un determinat discerniment porti a pensar que l’Església sosté una doble moral”¹³.

L’Exhortació assenyala que aquest discerniment ha de fer-se amb un sacerdot. Els sacerdots tenen la tasca d’acompanyar les persones interessades en el camí del discerniment d’acord amb l’ensenyament de l’Església i les orientacions del bisbe. En aquest procés serà útil fer un examen de consciència, a través de moments de reflexió i de penediment¹⁴. “La conversa amb un sacerdot en el fur intern contribueix a la formació d’un judici correcte sobre allò que obstaculitza la possibilitat d’una participació més plena en la vida de l’Església i sobre els passos que poden afavorir-la i fer-la créixer”¹⁵. Dirigint-me als sacerdots – als quals el Papa encomana aquesta funció – desitjo indicar que el discerniment del qual parla *Amoris Laetitia*, és un procés, i per això, per a realitzar aquest discerniment no és suficient “una confessió”, és mes ampli. Es necessita molt més. És un camí gradual en el qual el sacerdot acompanya les possibles etapes de creixement de les persones que es van construint dia rere dia.

L’Exhortació dóna unes pautes per al sacerdot que ha d’acompanyar en el procés de discerniment. En primer lloc, el document parla de sacerdot en general, sense que determini res sobre la seva designació per a realitzar aquest servei per part del bisbe diocesà.

En segon lloc, l’acompanyament pastoral és un exercici de la “via caritatis”, és una invitació a seguir el “camí de Jesús”, el de la misericòrdia i la integració¹⁶. Per aquesta raó el sacerdot ha “d’escoltar amb afecte i sinceritat, amb el desig sincer d’entrar en el cor del drama de les persones i de comprendre el seu punt de vista, per ajudar-los a viure millor i a reconèixer el seu propi lloc a l’Església”¹⁷.

En tercer lloc, el procés de discerniment reclama del sacerdot la caritat pastoral que acull, escolta atentament i mostra el rostre matern de l’Església, a la vegada que accepta la recta intenció de la persona acollida i el seu bon propòsit de col·locar la vida sencera a la llum de l’Evangeli i de practicar la caritat.

8ª. Doctrina moral de les circumstàncies atenuants i eximents aplicable als actes humans

Amoris laetitia remet a la consolidada doctrina de l’Església en referència als condicionaments i a les circumstàncies atenuants i eximents que influeixen en la capacitat de decisió i la disminució o inclús anul·lació de la imputabilitat i responsabilitat. La Exhortació afirma que respecte a aquests condicionaments, el *Catecisme de l’Església Catòlica* s’expressa d’una manera contundent establint: “La imputabilitat i la responsabilitat d’una acció poden quedar disminuïdes i inclús suprimides a causa de la ignorància, la inadvertència, la violència, la por, els hàbits, els afectes desordenats i altres factors psíquics o socials”¹⁸. I Francesc conclou: “Per aquesta raó, un judici negatiu sobre una situació objectiva no implica un judici sobre la imputabilitat o la culpabilitat de la

¹² *Id.*

¹³ *Id.*

¹⁴ Cf. N. 300.

¹⁵ *Id.*

¹⁶ Cf. N. 296.

¹⁷ N. 312.

¹⁸ N. 1735.

persona involucrada. En el context d'aquestes conviccions – continua dient el Papa – considero molt adequat el que van voler sostenir molts Pares sinodals: ‘En determinades circumstàncies, les persones troben grans dificultats per a actuar de manera diversa’¹⁹.

Aquests principis de la doctrina de l'Església que són de caràcter general, valen també per als cristians divorciats i tornats a casar civilment. I atès el que hem exposat, l'Exhortació dedueix que “a causa dels condicionaments o factors atenuants, és possible que, enmig d'una situació objectiva de pecat – que no sigui subjectivament culpable o que no ho sigui de manera plena – es pugui viure en gràcia de Déu, es pugui estimar, i també es pugui créixer en la vida de la gràcia i la caritat, rebent per a això l'ajut de l'Església”²⁰. I l'Exhortació diu en una nota al text, que aquesta ajuda de l'Església en certs casos podria ser també l'ajut dels sacraments²¹.

Francesc afirma en l'Exhortació: “Per això, ja no és possible dir que tots els qui es troben en alguna situació anomenada ‘irregular’ viuen en una situació de pecat mortal, privats de la gràcia santificant”²².

9ª. Discerniment dels divorciats i tornats a casar civilment sobre el precedent matrimoni i sobre la nova unió

En el cas dels cristians divorciats i casats civilment *Amoris laetitia* explicita que el discerniment que deurà realitzar haurà de reflexionar sobre dos continguts importants: el precedent matrimoni i la nova unió. En relació al matrimoni precedent, l'Exhortació afirma que “els divorciats tornats a casar haurien de preguntar-se com s'han comportat amb els seus fills quan la unió conjugal va entrar en crisi; si van haver intents de reconciliació; com és la situació del cònjuge abandonat; quines conseqüències té la nova relació sobre la resta de la família i la comunitat dels fidels; quin exemple ofereix aquesta relació als joves que han de preparar-se pel matrimoni”²³.

Pel que fa a la nova unió, l'Exhortació ofereix també una sèrie de preguntes o qüestions que han de considerar-se en aquell discerniment del que hem tractat abans. Així, s'indica el següent a manera d'exemple: “Existeix el cas d'una segona unió consolidada en el temps, amb nous fills, amb provada fidelitat, entrega generosa, compromís cristià, coneixement de la irregularitat de la seva situació i gran dificultat per a tornar enrere sense sentir en consciència que es cau en noves culpes”²⁴. I més endavant el Papa afegeix: “També està el cas dels que han fet grans esforços per a salvar el primer matrimoni i van patir un abandonament injust, o el dels que han contret una segona unió respecte a l'educació dels fills, i de vegades estan subjectivament segurs en consciència de que el precedent matrimoni, irreparablement destruït, no havia estat mai vàlid”²⁵.

El Papa fa referència a que una persona “tot i coneixent bé la norma, pugui tenir una gran dificultat per a comprendre ‘els valors inherents a la norma’, o pugui estar en condicions concretes que li permetin obrar de manera diferent i prendre altres decisions sense una nova culpa. Com bé varen expressar els Pares sinodals, ‘poden haver factors que limitin la capacitat de decisió’”²⁶.

El discerniment que aquests cristians realitzaran amb un sacerdot en el fur intern els ajudarà a conèixer en consciència quina és la seva situació davant de Déu i si en el seu cas es dona algun

¹⁹ N. 302.

²⁰ N. 305.

²¹ Cf. Nota 351.

²² N. 301.

²³ N. 300.

²⁴ N. 298.

²⁵ *Id.*

²⁶ N. 301; *Relación final* 2015, 51.

condicionament o circumstància atenuant o eximent. Si en alguna situació, després de realitzar aquell procés de discerniment, l'interessat amb l'ajut d'un sacerdot, en consciència i davant de Déu, constata que es dona alguna d'aquelles circumstàncies que fa que la situació objectiva de pecat de l'esmentada unió no li correspongui imputabilitat subjectiva greu, en aquest cas es pugui accedir als sacraments. És una aplicació de la doctrina moral tradicional de l'Església sobre les circumstàncies atenuants i eximents continguda en el *Catecisme de l'Església Catòlica*.

Podem afirmar que *Amoris laetitia* no admet als sacraments, i en concret a la penitència i eucaristia, els divorciats i tornats a casar civilment. El Papa a *Amoris laetitia* no parla de "categories", sinó de "persones" i és sota aquest aspecte que és necessari el procés de discerniment que configura una lògica distinta d'aquella de si es pot o no és pot.

III. A manera de confirmació

Amb posterioritat a la publicació de l'Exhortació *Amoris laetitia*, els bisbes de la Regió Pastoral de Buenos Aires, el 5 de setembre de 2016, aprovaren uns *Criteris bàsics per a l'aplicació del capítol VIII de Amoris laetitia*, pels sacerdots. Sens dubte, aquest breu document dels bisbes obeeix a la necessitat de poder oferir criteris i ajuda als sacerdots que l'Exhortació *Amoris laetitia* els encarrega que acompanyin les persones divorciades interessades en un procés de discerniment per a descobrir en consciència quina és la seva situació davant de Déu i es prenguin decisions respecte a una major integració en la comunitat cristiana fins arribar si és el cas a la participació en els sacraments de la reconciliació i l'eucaristia.

El contingut d'aquest document, a la llum de l'Exhortació *Amoris laetitia*, parla de la possible participació d'alguns que viuen una situació denominada "irregular" en els sacraments de la reconciliació i de l'eucaristia.

Els bisbes van enviar al Papa Francesc el document i aquest va contestar amb una carta dirigida a Mons. Sergio Alfredo Fenoy, Delegat de la Regió Pastoral de Buenos Aires, de 5 de setembre de 2016, en la qual s'afirma sobre els referits criteris: "L'escrit és molt bo i explícita cabalment el sentit del capítol VIII de *Amoris laetitia*. No hi ha altres interpretacions. I estic segur que farà molt de bé. Que el Senyor els retribueixi aquest esforç de caritat pastoral".

Donada la valoració que fa el Papa d'aquests criteris com la interpretació del capítol vuitè de *Amoris laetitia*, convé que ens detinguem una mica en allò per a comprendre millor el contingut del capítol vuitè del document pontifici i especialment respecte la possible participació d'aquests batejats en els sacraments.

En el criteri 5è s'afirma: "Quan les circumstàncies concretes d'una parella ho facin possible, especialment quan ambdós siguin cristians amb un camí de fe, es pot proposar el compromís de viure en continència. *Amoris laetitia* no ignora les dificultats d'aquesta opció (Cf. Nota 329) i deixa oberta la possibilitat d'accedir al sacrament de la reconciliació quan es falli en aquest propòsit"²⁷. El text del criteri parla solament de la reconciliació, però implícitament inclou l'eucaristia perquè aquesta solució de viure com a germans permet que es pugui accedir també a aquest sacrament.

En el criteri 6è s'indica: "En altres circumstàncies més complexes, i quan no es pugui obtenir una declaració de nul·litat, l'opció esmentada pot no ser de fet factible. Tanmateix, igualment és possible un camí de discerniment. Si s'arriba a reconèixer que, en un cas concret, hi ha limitacions que atenuen la responsabilitat i la culpabilitat"²⁸, particularment quan una persona consideri que cauria en una ulterior falta perjudicant els fills de la nova unió, *Amoris laetitia*, obre la possibilitat

²⁷ Cf. Nota 364, segons l'ensenyament de sant Joan Pau II al Cardenal W. Baum, de 22/03/1996.

²⁸ Cf. 301-302.

de l'accés als sacraments de la Reconciliació i de l'Eucaristia (Cf. Notes 336 i 351). Aquests alhora disposen la persona a seguir madurant i creixent amb la força de la gràcia”.

En aquest criteri es contemplen les parelles que per les seves circumstàncies més complexes l'opció esmentada abans pot ser que no sigui de fet factible. A aquestes parelles se'ls hi ofereix el camí del discerniment i si en el seu cas es donen circumstàncies que atenuen la responsabilitat i la culpabilitat, a tenor del principi moral exposat en l'Exhortació, poden accedir als sacraments. S'observa que el criteri explicita només la circumstància atenuant quan una persona consideri que trencant la unió cauria en una ulterior falta perjudicant els fills de la nova unió.

Barcelona, 11 de novembre de 2016

+ Lluís Martínez Sistach
Cardenal Arquebisbe em. de Barcelona

POSAR EN PRÀCTICA L'AMORIS LAETITIA.

10 – 11 novembre 2016 – Aula Magna Seminari Conciliar

PERPSECTIVES PASTORALS. PREPARACIÓ PER AL MATRIMONI I ACOMPANYAMENT FAMILIAR

INTRODUCCIÓ: ORIENTACIÓ PASTORAL DE AMORIS LAETITIA

Se m'ha encarregat analitzar l'aspecte pastoral de l'Exhortació Apostòlica *Amoris Laetitia*. És un aspecte central del document. El Papa Francesc, com també els dos Sínodes previs, del 2014 i 2015, no fa estrictament teologia sinó pastoral. És a dir, no vol presentar el pensament de l'Església sobre el matrimoni i la família, amb els seus fonaments bíblics i les declaracions magisterials, i tampoc el vol justificar davant d'altres postures més o menys allunyades. El que intenta és mostrar que "l'anunci cristià relatiu a la família és veritablement una bona notícia" (AL 1), de manera que les seves paraules "puguin orientar la reflexió, el diàleg o la praxi pastoral i que, alhora, ofereixin encoratjament, estímul i ajuda a les famílies en el seu lliurament i en les seves dificultats" (AL 4). En el capítol 3 presenta les grans línies del missatge cristià que està formulat bàsicament en el Concili Vaticà II (GS 47 – 52). Aquest en pot ser un resum: El matrimoni i la família es fonamenten en l'amor conjugal entre l'home i la dona, obert, ple, definitiu, indissoluble, celebrat en el sagrament del matrimoni, de manera que la família és i està cridada a ser una petita Església. Aquest és el missatge cristià, l'Evangelí de la família. *Amoris Laetitia* parteix d'aquest missatge i fa pastoral.

Davant d'aquest fet, i ja des del començament, deixeu-me fer una reivindicació de la Pastoral en el conjunt de la vida eclesial. L'Església és la comunitat dels creients i seguidors del Senyor Jesús, portats pel seu Esperit d'amor, de confiança, de fe. Aquesta comunitat ha fet un treball ingent al llarg dels segles per formular de manera adequada el misteri de la salvació del Pare pel Fill i l'Esperit en la mateixa Església. Però l'Església no és una càtedra de formulacions teològiques o de normes morals. És una comunitat cridada a escoltar la Paraula de Déu i a viure-la. Tot en ella està en funció de la vida nova en l'Esperit d'amor, de comunió, de servei. La Pastoral és la tasca de l'Església per tal que les seves comunitats, tan plurals i tan distintes, escoltin, estimin i visquin el missatge salvador de Jesucrist. I la Teologia Pastoral és la reflexió d'aquesta Església per entendre i formular bé la seva missió pastoral. La riquesa ingent del pensament teològic doctrinal de l'Església té el perill de fer pensar que la seva missió és repetir aquest missatge com si això fos suficient. La mateixa AL es fa càrrec d'aquest perill: "Durant molt temps vam creure que tan sols insistint en qüestions doctrinals, bioètiques i morals, sense motivar l'obertura a la gràcia, ja sosteníem prou les famílies, consolidàvem el vincle dels esposos i omplíem de sentit les seves vides compartides" (AL 37).

Amoris Laetitia és un escrit bàsicament pastoral. I això en els seus dos sentits; en el més teòric, és a dir, reflexiona de quina manera l'Església ha d'anunciar i promoure aquest missatge, cosa que fa bàsicament en els capítols 2, 6 i 8; i en el sentit pràctic, és a dir, la mateixa Exhortació és un exercici pastoral de comunicació del Papa amb les famílies, fonamentalment en els capítols centrals, el 4 i el 5. La meua reflexió d'avui es centrarà més en el primer sentit, intentant presentar el que diu el Papa Francesc sobre la manera de realitzar la missió pastoral de l'Església en el camp del matrimoni i la família. Ho faré en dues parts. Una més general: com cal anunciar i promoure avui el missatge cristià; i una segona més específica i especialment delicada: com cal tractar les persones i

les parelles que no viuen segons aquest missatge. Seran les dues parts de la meva ponència. N'hi haurà una tercera, més curta, que justificaré al seu moment.

I - LA PASTORAL ECLESIAL EN EL CAMP DEL MATRIMONI I LA FAMÍLIA

Aquest és el gran repte: l'anunci i la promoció del missatge cristià sobre l'amor com a ànima del matrimoni i la família. L'esquema dels dos Sínodes respon a aquesta preocupació:

Part 1 – Situació actual del matrimoni i la família

Part 2: Missatge cristià: l'Evangelí de la família

Part 3: Qüestions pastorals.

AL té un altre esquema, en nou capítols, però en el fons segueix el mateix procés, que serà el de la meva exposició.

1.1 - Realitats i desafiaments de la família (AL cap. 2).

És interessant el plantejament, que ja anuncia posicions posteriors: “És sa prestar atenció a la realitat concreta perquè les exigències i crides de l'Esperit Sant ressonen també en els esdeveniments mateixos de la història, a través dels quals l'Església pot ser guiada a una comprensió més profunda de l'inesgotable misteri del matrimoni i de la família” (AL 31). Sobre la situació actual de la família el Papa comença amb una afirmació decisiva: “El canvi antropològic-cultural avui influeix en tots els aspectes de la vida i requereix un enfocament analític diversificat” (AL 32). Parella i família són una caixa de ressonància privilegiada del nostre món cultural. El que avui viuen parelles i famílies no depèn de les decisions personals de cada individu sinó que respon a processos culturals que influeixen de manera decisiva en la manera d'entendre i de viure el matrimoni. El Papa fa una anàlisi d'aquests accents culturals no exhaustiva però suficient:

- El creixent perill d'un individualisme exasperat, - el ritme de la vida actual i el seu estrès, - la valoració de la llibertat per a elegir, - una personalització que aposta per l'autenticitat, - la valoració social de les relacions familiars, - el secularisme, que influeix diversament en distintes parts del món, - la cultura del provisor, de l'usar i llençar, - la manca d'oportunitats per al futur, - una afectivitat sense límits, narcisista, inestable, - la mentalitat antinatalista, - l'afebliment de la fe, - els processos socials: pobresa, migracions, crisi de treball, d'habitatge...

La nostra cultura actual porta a una mentalitat sobre la parella, l'amor, la sexualitat, la fidelitat, el sacrifici, la paternitat i maternitat, i a unes circumstàncies socials que marquen moltes decisions. Les cultures són realitats molt dures, molt estables, que influeixen de manera decisiva.

En acabar aquesta anàlisi posaré de relleu un accent que l'Exhortació insinua. La manera com la societat avui entén la sexualitat, l'amor, la fidelitat, l'estabilitat, s'allunya de la comprensió de l'Església, a vegades molt. La teologia i la moral eclesials s'arrelen en una antropologia de la persona, de l'amor, de la sexualitat, de la fidelitat, que potser no està a les antípodes del nostre món cultural, però sí molt allunyada. Aquest és l'únic cas, o dels pocs, de la moral eclesial.

Això no és així en el tema de la moral social, o política, o econòmica de l'Església. Quan un document del Papa parla de la immoralitat de la guerra, de la necessitat d'una justícia mundial, de la promoció del tercer món, de la barbaritat del comerç d'armes o de la inhumanitat del comerç de persones, no se sent mai aquesta reacció: “l'Església encara té aquesta mentalitat? Això està

superat!”. En canvi, aquesta reacció l’hem sentida moltes vegades a propòsit de la moral sexual o matrimonial: “encara teniu aquesta concepció de la sexualitat...?”; i això dit per cristians, persones d’avui.

Es va fer ressò d’aquesta qüestió el resum de les respostes al primer qüestionari obert a tothom que Roma va proposar a finals del 2013, l’*Instrumentum Laboris* del juny del 2014: “Nombroses respostes confirmen que, fins i tot quan es coneixen els ensenyaments de l’Església sobre matrimoni i família, molts cristians manifesten dificultats per acceptar-los integralment. En general, s’esmenten elements parcials de la doctrina cristiana, encara que rellevants, respecte als quals s’observa una resistència, de distints graus, com per exemple respecte al control dels naixements, el divorci i les noves noces, l’homosexualitat, la convivència, la fidelitat, les relacions prematrimonials, la fecundació in vitro, etc.” (*DdE* núm. 1048, 478). Els documents posteriors, també AL, es fan ressò de lluny d’aquesta constatació, que és decisiva. El món d’avui no només no “viu” o “obra” segons el missatge cristià, sinó que “pensa” de manera diferent; potser no amb posicions contràries, però sí molt allunyades de la posició antropològica eclesial. Aquest fet és molt important; ignorar-lo és equivocar-se.

1.2 - El missatge cristià

És l’Evangeli de la família. AL hi dedica el cap.3: “*La mirada posada en Jesús; vocació de la família*”. Ho desenvolupa en el cap. 4 sobre l’amor, i el 5 sobre la procreació i els fills. Són els capítols centrals, magnífics. Sabem que ja des del moment que el Papa Francesc va parlar d’un Sínode sobre matrimoni i família, tot l’ambient eclesial i mundial va estar copat pels temes “conflictius”: divorciats, parelles homosexuals... També els Sínodes van dedicar a aquests temes molts dels seus treballs. Però tinc la impressió que el Papa volia més aviat centrar l’atenció en la importància i l’alegria de l’amor com a ànima de la família, amb tot el que l’amor mutu suposa i construeix. Són aquests capítols, els més llargs i que el mateix Papa diu que són centrals, els que menys cites tenen dels dos Sínodes, els més personals.

1.3 - Anunciar l’Evangeli de la família, avui

Davant del nostre món, que AL ha descrit al capítol 2, la missió de l’Església és anunciar i promoure l’Evangeli de la família. Hi està dedicat el cap. 6: “*Algunes perspectives pastorals*”. El títol que he posat en aquest apartat és el primer subtítol d’aquest capítol. El Papa es dona una perspectiva, diguem, humil: “Sense pretensions de presentar aquí una pastoral de la família, vull aturar-me només a recollir alguns dels grans reptes pastorals” (AL 199). Recordem que aquest és el desafiament de la pastoral eclesial: promoure el missatge evangèlic de l’amor matrimonial i familiar en un món cultural que en part ajuda i en bona part dificulta aquesta vida evangèlica.

1.3.1 - Orientacions pastorals generals

El Papa dedica dos números (200 i 201) a fer teoria pastoral general. “La pastoral familiar ha de fer experimentar que l’Evangeli de la família respon a les expectatives més profundes de la persona humana: a la seva dignitat i a la realització plena en la reciprocitat, en la comunió i en la fecunditat” (AL 201). Recordem: aquesta és la convicció de l’Església, però no es pot oblidar que si més no en part, la sensibilitat actual està lluny d’aquesta evidència. Segueix el Papa: “No es tracta solament de presentar una normativa, sinó de proposar valors, responen a una necessitat que es constata avui,

fins i tot en els països més secularitzats, de tals valors” (AL 201). En aquesta frase apareixen algunes indicacions d'importància.

+ “*no es tracta d'una normativa sinó de proposar...*” El que l'Església pretén és l'adhesió personal de cadascú, i això no s'aconsegueix a base d'imposar sinó de proposar, per tal que la proposta sigui escoltada, reflexionada, assumida personalment. Fem-nos càrrec del que això significa. L'Església parla a persones molt marcades per la cultura, en la manera d'entendre la vida, la sexualitat, la relació amorosa. El camí és que cada persona i cada parella escolti la proposta cristiana i reflexioni. És un camí personal, que comporta també alliberar-se d'alguns aspectes menys evangèlics de la cultura pròpia. Això no és fàcil. Suposa un procés personal que hom es pot preguntar si per a algú o per molts no és impossible.

+ “*es tracta de... proposar valors*”. No es detalla de quins valors es parla. Són els que respira tota l'Exhortació: l'amor conjugal, un amor generós, sincer, que sap perdonar, que sap dialogar, que s'entrega al bé de l'altre. És la conversió que l'Església proposa.

+ “*valors necessaris, fins i tot en els països més secularitzats*”. Aquesta expressió surt poques vegades en l'escrit. Es refereix als països en els quals l'ambient social s'ha allunyat de Déu i de la fe cristiana, on va minvant el lloc i la influència de l'Església. El Papa diu que aquests països necessiten la proposta dels valors que l'Església proposa, que “responen a les expectatives més profundes de la persona humana” (AL 201). És sorprenent que després de l'al·lusió als “països més secularitzats” el Papa parli poc de la proposta de la fe en Jesucrist i en Déu. L'Exhortació subratlla per damunt de tot la importància i la necessitat d'un amor conjugal fort i viu. Aquest silenci sobre la fe serà ocasió de reflexió més endavant.

1.3.2 - Qüestions concretes, especialment la pastoral prematrimonial

Amoris Laetitia no fa més elaboració pastoral general. Segueix el capítol 6 parlant dels agents de la pastoral familiar: la parròquia, amb tots els agents que hi treballen, especialment els ministres ordenats; els seminaristes; els agents laics; i més endavant parla de la implicació de tota la comunitat cristiana. Després tracta de dos camps importants de la pastoral familiar: el guiatge dels promesos en el camí de la preparació al matrimoni (AL 205 – 216) i l'acompanyament dels nous casats en els primers anys de matrimoni (AL 217 – 230).

És alligonador el que diu el Papa sobre la pastoral prematrimonial. En general, els documents de l'Església ja des d'abans del Concili, parlen de la importància de la pastoral amb els que s'acosten al sagrament el matrimoni i donen orientacions més aviat generals. D'entre tots, *Amoris Laetitia* és el document que hi dedica més espai. Així proposa l'objectiu d'aquesta pastoral: Cal “ajudar els joves a descobrir el valor i la riquesa del matrimoni. Han de poder percebre l'atractiu d'una unió plena que eleva i perfecciona la dimensió social de l'existència, atorga a la sexualitat el seu major sentit, alhora que promou el bé dels fills i els ofereix el millor context per a la seva maduresa i educació” (AL 205). El clima és lluny d'un adoctrinament teòric. L'objectiu és que els joves descobreixin el valor del matrimoni viscut en l'amor evangèlic, dins del conjunt de la pastoral general de l'Església.

Sobre el mètode de la pastoral amb els promesos, diu l'Exhortació: “Hi ha diverses maneres legítimes d'organitzar la preparació pròxima al matrimoni, i cada Església local discernirà la que sigui millor, procurant una formació adient que al mateix temps no allunyi els joves del sagrament. No es tracta de donar-los tot el Catecisme ni de saturar-los amb massa temes. Perquè també val que ‘no el molt saber sadolla i satisfà l'ànima sinó el fet de sentir i gustar les coses interiorment’. Interessa més la qualitat que la quantitat” (AL 207). L'interès pel creixement d'una experiència personal es repeteix. Parlant de la importància de la preparació remota, ja des de la família, i de la

utilitat dels grups de promesos, subratlla: “No obstant això són indispensables alguns moments personalitzats, perquè el principal objectiu és ajudar cadascú perquè aprengui a estimar aquesta persona concreta amb la qual pretén compartir tota la vida. Aprendre a estimar algú no és quelcom que s’improvisa ni pot ser l’objectiu d’un breu curs previ a la celebració del matrimoni” (AL 208). Aquest esperit és assumit després en els diversos apartats dedicats a la celebració litúrgica del sagrament, centrats sobre tot en la importància del consentiment i en la seva continuïtat durant tota la vida: “El sagrament... exerceix la seva influència sobre tota la vida matrimonial, de manera permanent. El significat procreador de la sexualitat, el llenguatge del cos, i els gestos d’amor viscuts en la història d’un matrimoni, es converteixen en una ininterrompuda continuïtat del llenguatge litúrgic, i la vida conjugal ve a ser, en algun sentit, litúrgia” (AL 215).

El capítol 6 continua parlant de l’acompanyament en els primers anys de la vida matrimonial (AL 217 – 230) de cara a la maduració de l’amor i a la generositat en la comunicació de la vida.

1.3.3 - Els moments de crisi i de dificultat

Un paràgraf llarg està dedicat a parlar de l’actitud davant crisis, angoixes i dificultats, i a la missió de l’Església d’acompanyar després de ruptures i divorcis (AL 231 – 252). Aquí l’Exhortació comença ja a anunciar el pensament que després tractarà de manera llarga en el capítol 8: “Els Pares van indicar que un acompanyament particular és indispensable per acompanyar pastoralment els separats, els divorciats, els abandonats” (AL 242).

Dos números d’aquest capítol estan dedicats a un dels temes que van ocupar l’interès mediàtic ja des de l’anunci del Sínode sobre la família: el tracte de l’Església als homosexuals i a les seves parelles (AL 250 – 251). L’Exhortació es limita a recordar els accents més importants que ja apareixen en el Catecisme i en els documents finals dels dos Sínodes: la dignitat personal dels homosexuals “que ha de ser respectada i acollida, procurant d’evitar tot signe de discriminació injusta, i particularment qualsevol forma d’agressió i violència”; i, per altra banda, l’afirmació que “no existeix cap fonament per assimilar o establir analogies, ni tan sols remotes, entre les unions homosexuals i el disseny de Déu sobre el matrimoni i la família”. Sembla que aquestes notes tan concises en un tema tan complex indiquen que primer el Sínode i després el Papa han decidit no tractar-lo de manera directa, com ho han fet amb les “situacions irregulars”, en el cap. 8.

II - ACTITUD PASTORAL DE L’ESGLÉSIA DAVANT LES PERSONES I PARELLES EN ”SITUACIÓ IRREGULAR”

L’Exhortació dedica a aquest tema el cap 8, un dels més curts però que ha despertat un interès enorme perquè és el més novedós. L’expressió “situacions irregulars” – sempre amb cometes – és la que va usar ja l’Exhortació *Familiaris Consortio* de St. Joan Pau II, després que els Sínodes haguessin usat diversos girs: parelles ferides i febles, situacions complexes i delicades... : són les parelles en convivència sense matrimoni, les parelles cristianes casades només civilment, els casats i divorciats, i especialment, els divorciats i tornats a casar civilment. Recordem com a accent decisiu en aquest tema, l’opció del Papa Francesc; no estudiar la qüestió des de la perspectiva teològica sinó estrictament pastoral: com ha de tractar l’Església les persones i les parelles que viuen en aquestes situacions i no segons la doctrina de l’Església.

2.1 – Opció pastoral: no la condemna i el refús sinó la integració

Per entendre el plantejament del tema és convenient recordar la “lògica pastoral” que ha marcat fa segles l’actuació de l’Església: l’Evangeli rebutja i condemna el divorci, ara bé, aquestes parelles viuen en una situació que l’Església no pot acceptar, per tant les ha de condemnar i excloure fins que regularitzin la seva situació matrimonial i tornin amb la primera parella. Sembla una lògica evident, però el Papa no l’accepta; hi fa referència en un text important: “Al respecte, vull recordar aquí una cosa que he volgut plantejar amb claredat a tota l’Església perquè no equivoquem el camí: “Dues lògiques recorren tota la història de l’Església: marginar i reintegrar. El camí de l’Església, des del Concili de Jerusalem endavant, és sempre el camí de Jesús, el de la misericòrdia i la integració” (AL 296). “Ningú no pot ser condemnat per sempre perquè aquesta no és la lògica de l’Evangeli” (AL 297).

És interessant recordar el que ha fet l’Església, des de sempre, amb els pecadors en general. Els exclou? No. Podríem fer el següent resum de l’actitud pastoral de la comunitat cristiana: no exclou els pecadors fins que es converteixin, sinó que els acull i els crida a la conversió. Sembla el mateix però és una actitud molt distinta, si no contrària. L’Església ha cridat sempre els pecadors, els ha acollit i els ha invitat a la conversió i a la vida. I pot ser que aquests facin el sord o retardin la seva conversió. L’Església no es cansa mai d’acollir-los i cridar-los, un dia rere l’altre, un any rere l’altre, fins que lliurement retornin a la vida cristiana. Això ho fa amb tots els pecadors, excepte amb els divorciats tornats a casar. Amb aquests, l’actitud és d’exclusió perquè vol ser teòricament fidel a l’Evangeli. El Papa Francesc reacciona: aquesta lògica pot semblar raonable però no és cristiana. L’Església no està cridada a rebutjar els pecadors sinó a acollir-los com a fills. El primer que va trencar aquesta inèrcia en el tema va ser St. Joan Pau II a *Familiaris Consortio*: “En unió amb el Sínode (del 1980), exhorto vivament als pastors i a tota la comunitat dels fidels per tal que ajudin els divorciats (tornats a casar), procurant amb sol·lícita caritat que no es considerin separats de l’Església, podent, i fins i tot devent, com a batejats, participar de la seva vida. Se’ls exhorti a escoltar la Paraula de Déu, a freqüentar el sacrifici de la Missa, a perseverar en l’oració, a incrementar les obres de caritat i les iniciatives de la comunitat en favor de la justícia, a educar els fills en la fe cristiana, a cultivar l’esperit i les obres de penitència per implorar d’aquesta manera, dia rere dia, la gràcia de Deu. L’Església resi per ells, els animi, es presenti com a mare misericordiosa i així els sostingui en la fe i l’esperança” (FC 84).

2.2 – Una pastoral de la integració

El Papa Francesc ha assumit aquesta orientació de St. Joan Pau II, l’aplica a tot els qui viuen en una situació “irregular” i l’ha desenvolupada. Faig a continuació un esquema dels diversos accents que el cap. 8 de AL senyala com a concreció de l’actitud pastoral d’acolliment i integració.

2.2.1 - Algunes vegades la separació és inevitable

Potser el primer accent és el reconeixement del drama de les separacions: “Cal reconèixer que hi ha casos en què la separació és inevitable. A vegades pot arribar a ser fins i tot moralment necessària, quan precisament es tracta de sostreure el cònjuge més feble o els fills petits, de les ferides més greus causades per la prepotència i la violència...” (AL 241).

2.2.2 - Acolliment i discerniment

Aquesta és l’actitud de l’Església en aquestes situacions: “Encara que sempre proposa la perfecció i invita a una resposta més plena a Déu, l’Església ha d’acompanyar amb atenció i cura els seus fills més fràgils, marcats per l’amor ferit i extraviat, donant-los de nou confiança i esperança... No oblidem que sovint, la tasca de l’Església s’assembla a la d’un hospital de campanya” (AL 291).

L'acolliment incondicional a tothom ha de portar a un discerniment acurat de la situació en la qual es troba cada persona i cada parella. AL cita diverses vegades l'expressió de *Familiaris Consortio* 84: "Els pastors, per amor a la veritat, estan obligats a discernir bé les situacions" (AL 79; 298). Cal discernir bé el que ha viscut cada persona i cada parella. "Els divorciats en nova unió poden trobar-se en situacions molt diferents, que no han de ser catalogades o recloses en afirmacions massa rígides sense deixar lloc a un adequat discerniment personal i pastoral" (AL 298). "Si es té en compte la innombrable diversitat de situacions concretes... només hi cap un nou encoratjament a un responsable discerniment personal i pastoral dels casos particulars" (AL 300). En aquest context AL cita FC 84: "L'Església reconeix situacions en què l'home i la dona, per motius seriosos – com per exemple, l'educació dels fills – no poden complir l'obligació de la separació" (AL 298). Ho repeteix diverses vegades: "Els Pares sinodals han expressat que el discerniment dels pastors sempre ha de fer-se distingint adequadament, amb una mirada que discerneixi bé les situacions. Sabem que no existeixen receptes senzilles" (AL 298).

Aquest discerniment de cada persona i cada situació l'ha de fer també l'interessat, amb l'ajuda del pastor: "Els preveres tenen la tasca d'acompanyar les persones interessades en el camí del discerniment d'acord amb l'ensenyament de l'Església i les orientacions del bisbe. En aquest procés serà útil fer un examen de consciència, a través de moments de reflexió i de penediment. Els divorciats tornats a casar haurien de preguntar-se com s'han comportat amb els seus fills quan la unió conjugal va entrar en crisi; si hi hagué intents de reconciliació; com és la situació del cònjuge abandonat; quines conseqüències té la nova relació sobre la resta de la família i la comunitat dels fidels..." (AL 300).

2.2.3 - Valoració de les circumstàncies

Aquest discerniment comporta valorar les circumstàncies de cada decisió i de cada persona. "Respecte a aquests condicionaments el Catecisme de l'Església Catòlica s'expressa d'una manera contundent: 'La imputabilitat i la responsabilitat d'una acció poden quedar disminuïdes i àdhuc suprimides a causa de la ignorància, la inadvertència, la violència, el temor, els hàbits, els afectes desordenats i altres factors psíquics o socials... la immaduresa afectiva, la força dels hàbits contrets, l'estat d'angoixa...'" (AL 302). "Cal evitar els judicis que no tenen en compte la complexitat de les diverses situacions, i cal estar atents a la manera en què les persones viuen i sofreixen a causa de la seva condició" (AL 296). D'aquest fet, AL en treu una conseqüència important: "Per aquesta raó, un judici negatiu sobre una situació objectiva no implica un judici sobre la imputabilitat o la culpabilitat de la persona involucrada" (AL 302). I encara: "Per això, ja no és possible dir que tots els qui es troben en una situació així anomenada 'irregular' viuen en una situació de pecat mortal, privats de la gràcia santificant" (AL 301). La doctrina moral clàssica de l'Església feia ja aquestes afirmacions, però sempre en general, i no era procliu a aplicar-les a situacions o temes concrets.

2.2.4 – Valoració teològica del que hi ha de bondat i de veritat

Acollir i discernir comporta també un aspecte molt important, subratllat de diverses maneres pel Papa Francesc: la valoració teològica de tot el que hi ha de veritat i de bondat en les persones que es troben en situacions "irregulars", com a resposta a la gràcia de Déu. "A causa dels condicionaments o factors atenuants, és possible que enmig d'una situació objectiva de pecat – que no sigui subjectivament culpable o que no ho sigui de manera plena – es pugui viure en gràcia de Déu, es pugui estimar, i també es pugui créixer en la vida de la gràcia i la caritat" (AL 305). El Papa diu que "...pertoca a l'Església revelar-los la divina pedagogia de la gràcia en les seves vides i ajudar-los a assolir la plenitud del disseny que Déu té per a ells, sempre possible amb la força de l'Esperit Sant" (AL 297). Aquestes afirmacions són de les més noves i més lluminoses de l'Exhortació. És el primer accent que posa el Papa ja en el moment de començar el capítol 8: "Il·luminada per la

mirada de Jesucrist, l'Església mira amb amor els qui participen de la seva vida de manera incompleta, reconeixent que la gràcia de Déu també actua en les seves vides, donant-los la valentia per a fer el bé, per a fer-se càrrec amb amor l'un de l'altre i estar al servei de la comunitat en la qual viuen i treballen" (AL 291).

2.2.5 - Valoració de la decisió en consciència

És interessant també l'al·lusió de l'Exhortació a la importància de la consciència personal en aquestes decisions tan complexes. "Certament que cal encoratjar la maduració d'una consciència il·luminada, formada i acompanyada pel discerniment responsable i seriós del pastor... Però aquesta consciència també pot reconèixer amb sinceritat i honestedat allò que per ara és la resposta generosa que es pot oferir a Déu, i descobrir amb certa seguretat moral que aquest és el lliurament que Déu mateix està reclamant enmig de la complexitat concreta dels límits, si bé encara no és plenament l'ideal objectiu" (AL 303).

Aquest text evoca unes paraules del començament de l'Exhortació, quan el Papa parla de la situació actual de la família i de l'actitud de l'Església: "Ens costa deixar espai a la consciència dels fidels, que moltes vegades responen de la millor manera possible a l'Evangeli enmig dels seus límits i poden desenvolupar el seu propi discerniment davant de situacions en què es trenquen tots els esquemes. Som cridats a formar les consciències, no pas a pretendre substituir-les" (AL 37).

2.2.6 – Integració a la comunitat cristiana, acompanyament, gradualitat

L'actitud pastoral d'acolliment de tots ha de portar a la integració plena de les persones i les parelles a la comunitat: "... els batejats que s'han divorciat i s'han tornat a casar civilment han de ser més integrats en la comunitat cristiana en les diverses formes possibles, evitant qualsevol ocasió d'escàndol. La lògica de la integració és la clau del seu acompanyament pastoral... Ells no solament no han de sentir-se excomunicats, sinó que poden viure i madurar com a membres vius de l'Església, sentint-la com una mare que els acull sempre..." (AL 299).

L'Església, integrant-los, els ha d'acompanyar en el creixement de la seva vida cristiana, entrant en diàleg amb ells a partir de la seva situació real (AL 293), "donant lloc a la misericòrdia del Senyor que ens estimula a fer el bé possible" (AL 308), seguint la llei de la gradualitat "en l'exercici prudencial dels actes lliures en subjectes que no estan en condicions sigui de comprendre, de valorar o de practicar plenament les exigències objectives de la llei" (AL 295), recordant que "un petit pas enmig de grans límits humans, pot ser més agradable a Déu que la vida exteriorment correcta de qui transcorre els seus dies sense afrontar importants dificultats" (AL 305).

En el tema de l'acompanyament que l'Església ha de fer i del procés gradual de cada persona en el seu camí, val la pena subratllar un matís expressat a AL 295, que acabem de citar, explicat una mica més endavant: "Un subjecte, fins i tot coneixent bé la norma, pot tenir una gran dificultat per comprendre els valors inherents a la norma..." (AL 301). El camí gradual de la persona no es refereix només al seu comportament pràctic sinó també a la seva comprensió teòrica. Hi ha persones a les quals els costa entendre quin valor hi ha darrere una determinada norma de l'Església. Evoquem ara el que hem dit a la primera part. En el tema de sexualitat i de parella, la nostra cultura està molt lluny de la comprensió de l'Església. La "dificultat per comprendre els valors inherents a la norma" (AL 301) pot no ser un cas excepcional sinó la situació de molts davant l'ensenyament i la norma de l'Església. El seu camí gradual, especialment l'intel·lectual, pot ser molt lent; pot ser el camí al qual està cridada tota la nostra cultura.

2.2.7 – Una integració "més plena" a la vida comunitària

El creixement gradual de la vida cristiana dels interessats ha de portar a “discernir quines de les diverses formes d'exclusió actualment practicades en l'àmbit litúrgic, pastoral, educatiu i institucional poden ser superades” (AL 299). “La conversa amb el sacerdot, en el fur intern, contribueix a la formació d'un judici correcte sobre allò que obstaculitza la possibilitat d'una participació més plena en la vida de l'Església i sobre els passos que poden afavorir-la o fer-la créixer” (AL 300). El Papa Francesc coneix, sens dubte, la limitació que posava *Familiaris Consortio* en aquest creixement: la participació als sagraments de la confessió i de l'Eucaristia (FC 84), repetida pel *Catecisme de l'Església Catòlica* (CEC 1650). L'Exhortació no hi fa cap al·lusió i diu que l'acompanyament espiritual pot discernir quins obstacles poden i han de ser superats. En una nota, el Papa comenta la seva afirmació sobre l'ajuda que l'Església ofereix als qui estan en aquestes situacions de cara al seu creixement en la “vida de la gràcia i de la caritat “ (AL 305), i diu: “En certs casos, podria ser també l'ajuda dels sagraments” i cita explícitament la confessió i l'Eucaristia (nota 351).

2.3 - Grandesa i complexitat de la pastoral de la integració

Acabem aquest seguiment detallat del procés pastoral que cal posar en marxa en les “situacions irregulars” amb unes paraules del Papa plenes de seny, que poden confirmar els pastors que tracten les persones que es troben en aquestes situacions: “Comprenc els qui prefereixen una pastoral més rígida que no doni lloc a cap confusió. Però crec sincerament que Jesucrist vol una Església atenta al bé que l'Esperit vessa enmig de la fragilitat: una Mare que, al mateix temps que expressa clarament el seu ensenyament objectiu, no renuncia al bé possible, encara que corri el risc de tacar-se amb el fang del camí... Jesús espera que renunciem a buscar aquests àmbits coberts personals o comunitaris que ens permeten de mantenir-nos a distància del nus de la tempesta humana, perquè acceptem de veritat d'entrar en contacte amb l'existència concreta dels altres i coneguem la força de la tendresa. Quan ho fem, la vida sempre se'ns complica meravellosament” (AL 308).

2.4 - Novetat? Tradició?

Aquestes orientacions pastorals del cap. 8 tenen una importància teològica i eclesial enorme. Probablement es poden dir dues coses. Una és que aquestes orientacions proposen veritables novetats en la vida de l'Església. I l'altra és que, analitzant-les amb detenció, no diuen coses noves sinó que tenen la gosadia d'aplicar a una realitat viva i diària de les comunitats cristianes les afirmacions teològiques i morals més tradicionals que quedaven en la teoria general però que l'Església no tenia l'empenta i l'Esperit evangèlic necessaris per aplicar-les a les persones i les situacions concretes.

III - LA LLUM D'AL, ESPECIALMENT DEL CAP. 8, SOBRE LA TASCA EVANGELITZADORA DE L'ESGLÉSIA

En acabar la lectura d'AL és interessant de notar que l'Exhortació no parla d'un dels temes que ha ocupat l'Església des de fa uns anys: la nova evangelització del nostre món plural i secularitzat. Aquesta constatació m'ha mogut a fer una reflexió sobre aquesta qüestió. De fet, ja hem subratllat que el tema de la sexualitat i la parella és un dels aspectes del nostre món cultural en el qual aquest es troba bastant allunyat de les posicions de l'Església. Els Sínodes i el Papa han fet un enorme esforç pastoral per no enllestir la qüestió amb uns principis generals sinó per aproximar-se al tema amb actitud pastoral sabent que el que compta no és la puresa de la doctrina sinó la comprensió i l'acompanyament del món que tenim al davant.

Aquest és el meu suggeriment. En el capítol 8, el Papa Francesc ha fet una veritable elaboració pastoral no només respecte a unes situacions concretes sinó respecte a tot el nostre món d'avui. No costa pensar que tota la nostra cultura actual, en el tema de la sexualitat i la parella, i en tots els temes, està en una "situació irregular", manifestació de la grandesa i alhora de la fragilitat de la nostra societat. Només cal evocar els conflictes internacionals, les migracions i els moviments dels refugiats, les desigualtats escandaloses del nostre món, els avenços tècnics i els seus reptes, els desafiaments ecològics, els interrogants del futur...

El Papa Francesc ha dibuixat una actitud de l'Església davant les parelles irregulars. Ampliem-ho. Potser sense adonar-se'n, ha dibuixat quina ha de ser l'actitud de l'Església respecte a tot el nostre món. Recordem els accents principals: una actitud d'acolliment, mai de condemna i d'exclusió; una mirada que entén els problemes i les decisions, i es fa càrrec de totes les febleses; la valoració de tot el que hi ha de positiu en aquest món tan complex, que Déu estima, i que és resposta a la divina pedagogia de la seva gràcia; no la imposició d'unes normes sinó la proposta de valors, els valors que parlen de l'amor, el diàleg, el perdó, l'atenció als més febles; l'acompanyament per tal que tothom pugui donar els passos passibles, respectant el procés de cada persona i de cada cultura, en la recerca dels veritables valors.

I encara un últim accent que també he posat de relleu. AL parla poc de la fe. Sap que anuncia el seu missatge a un món molt secularitzat i subratlla sobretot els passos de l'amor, el diàleg, el perdó, la reconciliació. Doncs bé, aquests passos són ja des del primer moment resposta positiva a la gràcia de Déu, són passos ja des del primer moment de vida i de fe evangèlica. Cal ajudar a arribar a la confessió explícita de la fe, sens dubte, però no és només aquest el nivell de la fe cristiana. Qualsevol actitud segons l'Esperit evangèlic és ja comunió amb el Senyor, que ens salva per la seva Pasqua.

Crec que això és el que respiren les últimes reflexions del Papa Francesc: " Les paraules del Mestre (cf. Mt 22,30) i les de sant Pau (cf. 1Co 7, 29-31) sobre el matrimoni estan inserides en la dimensió última i definitiva de la nostra existència, que necessitem recuperar. Els matrimonis i les famílies estan cridats a una progressiva maduració de la seva capacitat d'estimar - I podem entendre: les persones, els grups, els països, estan cridats a una progressiva maduració del seu amor - És una crida constant que ve de la comunió plena de la Trinitat, de la unió preciosa entre Crist i la seva Església, d'aquesta comunitat tan bella que és la família de Natzaret" (AL 325).

Crec que aquesta és la llum que pot oferir l'Exhortació AL, especialment el cap. 8, al nostre món i a la tasca de l'Església. Acompanyar-lo en el seu procés, com acompanya les famílies ferides, respectant sempre el camí gradual de cada persona i de cada poble, és ja autèntica tasca d'evangelització, realització veritable de la missió de l'Església en el nostre món.

Dr. Gaspar Mora

Professor de Teologia Moral de la Facultat de Teologia de Catalunya.